

SUMMARY

“Glorious Ego!” Reflections on Composer Biographies

This article discusses the composer biography as a genre with reference to ten Nordic composer portraits from between 1973 and 1999, most of them published in the 1990s (Hugo Alfvén, John Fernström, Edvard Grieg, Rued Langgaard, Carl Nielsen, Allan Pettersson, Ture Rangström, Harald Sæverud, Jean Sibelius and Wilhelm Stenhammar). By comparison, for example, with authors, composers are described in a very conventional manner, and where this genre is concerned there has been very little debate worth mentioning. One exception is an article published in *Melos* in 1975, by Carl Dahlhaus, whose perspective bears the imprint of the new criticism. He pronounces composer biographies dead, arguing that life stories and musical analyses are impossible bedfellows.

The ten biographies resolve the relation between life and works in a variety of ways. Most often the author maintains a respectful distance at which myths and anecdotes are more underpinned than unveiled. In particular the outward attributes of the late Romantic composers (Jean Sibelius, Hugo Alfvén, Ture Rangström, Harald Sæverud) describe a delicate psychological balance between private and public. They can be said to represent the romantic Poet, as distinct from the “class migration” and solidarity with other social classes characterising Allan Pettersson and John Fernström.

The eye of the needle in this genre is the biographer, who is not always conscious of the projections and idiosyncrasies which can easily develop in the long-lasting relationship between author and composer. The authors, however, are generally reluctant to reveal too much, and they would rather defend than criticise. The trappings of this genre also include musical analyses which are frequently objective, impartial and descriptive but very seldom indeed interpretative, explanatory. One exception here is Jørgen I. Jensen's biography of Carl Nielsen, in which the composer's marital crises are viewed in relation to his composing.

The models of purely musical analysis or pure psychoanalysis which are sometimes applied too narrow and should be supplemented by other angles of approach, and above all by greater insight into the conditions and problems of creativity, so that, in musicology as elsewhere, there can be a development and renewal of biography.

Apollo Gothenburgensis:

Patrick Alströmer och Göteborgs musikliv vid 1700-talets slut

Av Jan Ling

På väggen på andra sidan mitt frukostbord hänger en akvarell över "Gotheborg" från år 1705. Inte långt ifrån det höghus på Raketgatan i Göteborg där jag bor, satt en gång tecknaren som gjorde förlagan till denna akvarell. Tittar jag ut genom fönstret får jag en hisnande känsla av tidens gång; hur ett snart 300-årigt förlopp har förvandlat en med vallar och torn omsluten lilleputtstad med drygt 10000 innevånare till en modern halvmiljonstad. De två tornen, Skansen Kronan och Skansen Lejonet, är på 1700-talsteckningen skräckinjagande stora jämfört med bebyggelsen i övrigt. I dag ingår de som två vördnadsbjudande men små memento mori över en svunnen tid. De två kyrkorna, Domkyrkan och Tyska kyrkan, har på 1700-talsbilden anse- lliga spiror, som under senare tid ersatts av mer lågmälda 1800-talslådor. Kyrkorna reser sig visserligen fortfarande högt över kringliggande hus, men det är ändå gas- klockan, "Läppstifter", Scandinavium, Nya Ullevi, Hotel Gothia och Lisebergstornet som numera är framträdande symboler för staden.

På 1700-talsbilden är en vagn på väg in till den lilla garnisonsstaden och ut färdas en annan som har ärende till någon av byggnaderna utanför. Kanske skall den till någon av de kaserner, gästgiverier eller gårdar för stadens borgare som låg utanför staden (jfr Alströmers lantställe Kristinelund vid nuvarande Kristinelundsgatan/Ave- nyn). I dag är det bilköerna som slingrar sig in och ut ur staden som oändligt långa lysmaskar.

Man kan undra varför Patrick lämnade Stockholm, där han var en allmänt firad och aktad person i konungslig gunst, för ett Göteborg med alla dessa affärsbekymmer. Nyckeln heter antagligen familjeansvar: det är brodern Clas som i sina brev framhåller, att brodern måste komma hem och hjälpa till med familjens företag. De båda bröderna stod varandra nära. Vi kan i brevväxlingen mellan dem följa hur inte minst musiken förenar dem, från den ensemble som de musicerade i, till Clas resor där notpaket efter notpaket, ibland innehållande strängar, skickas till Sverige från Italien och England.

Ursäkta mig att jag ej kunnat väl välja Musik. Du vet att jag varit slät Musicus och jag måste bekänna att jag är sämre nu, ty jag har ej haft tid dermed. Lista på Engelsk musik skall jag söka skaffa Dig. Jag har sett efter förteckningen på de saker jag skickade hem från Rom och är derigenom fullkomligen förvissad att de strängar jag för Dig upköpte lades i samma kista som Noterne. Låt se efter en liten trälåda så finner Du dem. Det var en stor hop och jag beklagar om de kommit bort under vägen. Jag vill nu inga strängar köpa för Dig här innan Du svarat mig om de Rommerska finnas eller ej ... (UUB G 6:8 nr 1389, brev London den 14 juni 1763)

Det dagliga arbetet på "contoiret" är ett obligatoriskt återkommande moment, medan övrig tid på dygnet ägnas åt "affaires", visiter, middagar, supéer, kortspel, konserter, teatrar och musikutövning med familj, vänner, professionella musiker i Göteborg eller Stockholm och tillresta virtuoser. Musiken presenteras i ett intressant organiskt sammanhang med livet i övrigt. Förutom de exemplifierade aktiviteterna framgår av dagboken att Patrick också har perioder av intensiva studier, skrivning och läsning. Antagligen är det bara bråkdelar av dessa aktiviteter som bevarats i olika samlingar, mest i handskrift men även i tryck i form av tillfällighetsverser och dikter.

Patrick var liksom fadern Jonas och bröderna en ivrig brevskrivare i 1700-talets anda, vilket främst framgår av bevarade brevsamlingar. Uppsala universitetsbibliotek besitter drygt 12000 svarsbrev. Varje dag – ofta både för- och eftermiddag – är expedieringen av posten en stående rubrik i dagboken. Brodern August anger i ett brev, att han just den morgonen skrivit 60 brev, vilket ger en viss föreställning om brevskrivandets dimension. I dag har detta ersatts av telefon, e-post och internetkommunikation, en korrespondens som sannolikt endast i begränsad omfattning kommer att bevaras till framtiden.

Dagboken som består av två handskrivna volymer, är jämfört med många andra 1700-talskällor lättläst. Den är inte komplett. De brandskadade sista sidorna tyder på att det funnits en fortsättning, som nu förkommit. Kanske har detta skett vid någon av de många stora bränder som drabbade Göteborg?

Vad säger oss dagboken egentligen om 1700-talets musikaliska och sociala liv? Kan vi förstå vad som är konstant och variabelt i människornas musikupplevelse över tid och rum?

För att komma åt innehållet ägnade jag först ett par månader åt att tolka och skriva av allt vad jag fann vara väsentliga musiknotiser i dagboken. Denna första preliminära och ofullständiga utskrift distribuerade jag till mina två ekonomihistoriker

och några musikforskarkolleger för kommenterar och assistans. Professor Greger Andersson, Lund har generöst ställt sin databas över musiker till mitt förfogande och har också givit mig en första handledning i problemen kring 1700-talets svenska musikliv. Förste bibliotekarie Anna Lena Holm har lotsat mig genom samlingarna i Statens musikbibliotek och givit mig många värdefulla idéer och tips som jag sedan arbetat vidare efter.

Tidsperioden som dagboken täcker rymmer många ingångar i skilda källmaterial. Men denna rikedom på olika typer av material är blott skärvor som kommer att fordra noggrann granskning innan de en gång kan sättas samman till en mera sammanhängande bild.

Något kring dagböcker som källor för musik

1700- och 1800-talen är dagböckernas och reseskildringarnas århundraden. Dessa dokument utgör ovärderliga källor för kunskapen om dåtidens dagliga liv, kultur och musik. En del dagböcker, s.k. bondedagböcker, registrerar i första hand årtidernas växlingar och när det var dags för sådd, skörd etc. Det är samtidigt en stor skillnad mellan vad män och kvinnor skriver om i sina dagböcker, vilket Christina Sjöblad visar i sina forskningar.² För mig var en gång Märta Helena Reenstiernas dagbok, Årstafruns dagbok,³ en viktig källa för studiet av folkmusik, eftersom hon i detalj skildrar livet både i vardag och helg. Skulle dagboken ha skrivits av någon av Patricks båda hustrur, Christina Maria Ollonberg (1739–64) eller Christina Maria Silfverschiöld (1751–1823) eller någon av hans "musicerande flickor", Christina Maria (1761–1832), Margareta Hedvig (1763–1835) eller Anna Helena (1764–92) skulle sannolikt innehållet ha varit mer detaljerat och kanske mer jordnära, om man får döma av vad som finns bevarat av dessa kvinnors hand i form av brev. Utifrån ett genderperspektiv är Patricks dagbok ytterst maskulin i sin struktur. Hans brev visar emellertid mycken omtanke och omsorg om medmänniskorna. Enligt allas utsago var Patrick Alströmer en omtyckt person, generös gränsande till slöseri, en egenskap som han också tycks ha delat med brodern Clas.

En svensk dagboksskrivare som givit värdefulla musiknotiser är Gustaf Johan Ehrensverd *Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof*. Carl Fredric Fredenheim, ledamot av musikaliska akademien nr 152 (= LMA nr 152)⁴, har efterlämnat en handskrivna resedagbok från sina resor i Italien 1788–90, som bl.a. innehåller iakttagelser vid operabesök (KB M 241).

2. Se Sjöblad 1997 samt Sjöblad 1998.

3. Reenstierna, *Årstadagboken*.

4. För referenser till Musikaliska akademiens medlemmar som här anges LMA och nr, se *Kungl. Musikaliska akademien* 1996.

Dagböcker med direkt inriktning på musikaliska begivenheter får vi söka utanför Sverige. Mest berömd är Charles Burneys reseskildringar i dagboksform *The Present State of Music in France and Italy: or the Journal of a Tour through those Countries, undertaken to collect Materials for a General History of Music*, London 1771 samt *The Present State of Music in Germany, the Netherlands, and the United Provinces. Or, The Journal of a Tour through those Countries, undertaken to collect Materials for a General History of Music*, London 1773.

En parallell till dagböckerna var det offentliga brevskrivandet. En av de mest givande av de offentliga brevskrivarna på musikområdet är Burneys argaste kritiker, Johann Friedrich Reichardt, som inleder en lång serie musikaliska brev med *Briefe eines aufmerksamen Reisenden die Musik betreffend*, Frankfurt und Leipzig 1774.

Observera att Patricks dagbok börjar skrivas ungefär samtidigt som Charles Burneys reseskildringar utkommer och samma år som Reichardts första musikaliska brev publiceras! Det finns således goda möjligheter till jämförelser av musiklivet i Sverige och på kontinenten.

De säkraste upplysningarna om Patrick får man genom den tidigare citerade Henric Nicanders Åminnelsetal från år 1810. Åtminstone förefaller det som om de olika upplagorna av Svenskt biografiskt lexikon har haft Nicander som huvudkälla, även om framställningarna varierar något, alltifrån 1835 års upplaga som är mycket utförlig och kanske den mest givande, över Herman Hofbergs Svenskt biografiskt handlexikon från år 1876 och fram till den nyaste upplagan från år 1918 som finns tillgänglig på cd-rom.

Patrick gjorde två utlandsresor, en till Danmark år 1753 och en till St Petersburg 1758, då han också besökte Moskva, Jaroslav och Tula. På resan till St Petersburg hade han en svensk tonsättare i sällskap, nämligen Ferdinand Zellbell d.y. (1719–80). Om detta finns källmaterial på Landsarkivet i Göteborg.

Till dagboken relaterade källor och tidigare forskning

Den Alströmerska brevsamlingen i Uppsala universitetsbibliotek (UUB G 6), som flitigt utnyttjats av tidigare musikforskare, erbjuder musiknotiser som kan korreleras till dagboken och den ger oss dessutom en god insikt i familjens affärer och ekonomi, något som nu studeras för första gången av mina båda forskarkolleger i ekonomisk historia. Brevsamlingen beskrivs av C. A. Brolén, *Om Alströmerska brevsamlingen i Uppsala universitets bibliotek* (Uppsala 1917), där ingångar ges till de brev som innehåller väsentliga musikupplysningar. Musiknotiser ur brevsamlingarna har vidare lyfts fram av Stig Walin i hans studie av Musikaliska akademiens tillkomst: *Kungl. Svenska Musikaliska Akademien. Förhistoria, första stadgar och instiftande* (En studie i det musikaliska bildningsväsendets historia i Sverige. Uppsala universitets årsskrift 1945:4) och i två studier av den Alströmerska notsamlingen av Cari Johans-

son: "Studier kring Patrick Alströmers musiksamling" i *Studier tillägnade Carl-Allan Moberg 5 juni 1961*, (STM 1961 s. 195–207) samt "Något om de äldre samlingarna i Musikaliska akademiens bibliotek" i *Svenska musikperspektiv 1971*. Ett flertal studier av enskilda tonsättare innehåller likaså citat ur brevsamlingen vilka jag återkommer till då de aktuella tonsättarna dyker upp i dagboken. Jag har också gjort en del egna stickprovstudier i brevsamlingen utifrån namn som jag mött i dagboken, vilket givit omedelbart utbyte. Åtskilligt finns att hämta i breväxling mellan Patrick och akademibröder: så t.ex. finns i brev till Johan Abraham Grill (1736–92) intressanta upplysningar både om klaver och klavernoter. (Nordiska Museet, Godegårdsarkivet. Tips lämnat av Birgitta Dahl.)

En studie av Patrick Alströmer och hans tid har också aviserats av Eva Helenius-Öberg.

Kort musikhistorisk reflexion

Under den tidsperiod som Patrick Alströmers dagbok omspannar, förändras konstmusikens stil, form och villkor på ett genomgripande sätt.⁵ Vi kan definiera det som modernitetens genombrott inom musiken. Medvetenheten kring musikens olika ursprung och funktion som vid denna tid i början tar sig uttryck i en uppdelning i konstmusik, folkmusik och populärmusik, sker paradoxalt nog samtidigt som de tre tycks vävas samman som en tresträngad vetelängd. Fråga är hur mycket av det nya från Europa inkommande som sätter sin prägel på musiklivet i Göteborg? Vad betydde det redan förefintliga musiklivet? Vi måste ha klart för oss att det skikt som dagboken speglar kanske utgör några 100-tals, jag skulle tippa högst 1000 människor av stadens totalt 10000 innevånare. De höga militärerna, prästerskapet och de fåtaliga adelsfamiljerna utgjorde tillsammans med några inrotade borgarfamiljer och inflyttade affärsmän den musikkulturella kärnan. Vad som fanns i övrigt av musik bland hantverkare, fiskare, bönder etc. är relativt lite känt och berörs överhuvudtaget inte av Patrick. I det hänseendet är han en aristokrat ut i fingerspetsarna. Men just denna ensidiga syn på konstmusiken som den enda registreringsvärda och existerande, har levt kvar ända in i vår tid och finns fortfarande i många uttalade och outtalade sammanhang.

Patrick var enligt ett anonymt brev "känd för större theoreticus än practicus".⁶ Ändå är det som practicus och förmedlare som han gör sina stora insatser för Göteborgs musikliv.

Under 1700-talet inträder musikaliska och sociala förändringar av mera genomgripande slag: centrum förskjuts från en musik i hovens och kyrkans tjänst med

5. Se Fubini 1994 och Leppert 1988.

6. Se Wallin 1945 s. 107.

musikeranställda enligt gällande tjänstebestämmelser, till en musik som alltmer formas efter varumarknadens regler. Här kanske dagboken är extra intressant. Patrick är – såsom framgår av otaliga brev – den intill det absurda generösa mecenaten. Samtidigt kan vi konstatera att konsertpriserna och teaterpriserna i Göteborg i stort var desamma som i Stockholm. En annan intressant aspekt är lokalerna. De privata salongerna, rådhuset, kyrkan, ordenslokalen i Ostindiska huset och så småningom teatern på Sillgatan etc. är platser för det offentliga musiklivet. Detta offentliga musicerande står i nära relation till hemmusicerandet, en förutsättning för att förstå att musikerna och sångarna i en liten stad som Göteborg kunde nå en nivå där de musicerade tillsammans med världens dåvarande främsta virtuoser. Patrick hade tillgång till notkopister i Stockholm. Fråga är hur det var i Göteborg? Vad beträffar importen av noter vet vi att den gick olika vägar in till staden.

Vilka olika musikstilistiska och musikfunktionella varianter fanns i Göteborg jämfört med huvudstaden? Dagboken ger vid handen att de resande musikerna varit i eller är på väg till Stockholm, Köpenhamn, Kristiania eller St Petersburg, vilket visar att Göteborg låg i ett nätverk av internationellt musikutbyte. Vi skall återkomma till detta senare. Samtidigt vet vi att Patrick hade en nära relation med Carl Michael Bellman och att han själv skrev parodier i Bellmans anda. Han var helt klart musikaliskt italienofil vad beträffar sång, men när det gäller det instrumentala så återfinns man Haydn flera gånger i slutet av dagboken.

Vilka roller spelade det professionella musiklivet och amatörismen i Göteborg vid skapandet av en kulturell förutsättning för vad som komma skulle under 1800-talets början med Harmoniska sällskapet? Det är en fråga som får bero till senare forskning. Vari ligger skillnaden i den "allvarliga" kontra den "glada" operan och deras relationer till Göteborg, där den förra knappast presenteras annat än i utdrag och brottstycken? Det här är däremot något som dagboken ger vissa upplysningar om.

Kyrkan som tidigare under 1700-talet varit det enda offentliga musiktemplet kommer med tiden att alltmer värna om det historiska arvet. I dagboken visar sig dess musikliv stå i nära samarbete med ordensväsendet, där organisterna tillhörde de förnämsta ordensbröderna. Men på slutet i dagboken visar det sig också att Ostindiska huset utnyttjats till konsertlokal! En musikbildningens låga i det göteborgska affärslivet som utvecklades senare under 1800-talet.⁷

Under 1700-talet skapas ett musikspråk som i dag är ett lingua franca snart sagt över hela världen. I vad mån detta också var Göteborgs vid 1700-talet slut framgår till en del av dagboken.

7. Se Carlsson 1996.

Patrick's Stockholmsrenommé

I och med att kommerserådet deltar i riksdagens arbete befinner han sig under riksdagssäsongerna i huvudstaden och deltar då flitigt i det musikliv som han tidigare varit med om att stimulera och bygga upp, såväl vad beträffar kavaljerskonserterna som *Utile Dulci*, Musikaliska akademien och operan.⁸ Chefen för Svenska Teatern friherren, hovmannen, memoarförfattaren m.m. Gustaf Johan Ehrensvärd (1746–83) skriver:

Till min hjälp vid all denna ledsamma början var kommerserådet Patrick Alströmer. Han tog en liflig del i den nya inrättningens framgång. Han gaf mig goda förslag, han bidrog att anskaffa sångare och sångerskor, hans möda var outtröttlig. Såsom musikus egde han bekantskap med alla virtuoser; han kände deras intressen och behof, samt medlen att vinna dem; han skaffade dem både föda, sysslor och anseende. Utan detta biträde skulle företaget ännu mera förfärat mig. (Citerat efter Dahlgren 1866 s. 54.)

Breven från Ehrensvärd till Alströmer visar en nära vänskap:

I går med posten hade jag åter prof av min Com-Råd vänskap och förtroende. Nu har vi mäst reglerat om Operan (G 6:18 nr 3702, brev av den 17 oktober 1772, bl.a. om Uttinis ersättning), ... Min egen Alströmer (nr 3703), ... tack min bästa vän. Jag arbetar nu som en träl för några nya operor som skall komma ut. Silvie är nu färdig til kläder och decorationer, men lärer knapt bli det i anseende till sången ... (nr 3704, 10 maj 1774, här också om operan Birger Jarl) ... han som så älskar arbete och ej är rädd för besvär. (nr 3705).

Även Johan Fredrik Hallardt (1726–84), amatörviolinist och medlem i LMA (nr 69) skriver om Alströmer i sitt *Biografiska lexikon* att denne är en "stor Älskare af Musik och spelar sielf artigt Violin" (s. 62, se även s. 55).

I egenskap av Musikaliska akademiens preses fick Alströmer år 1772 till uppgift att formulera ett brev till Gustaf III (efter ett utkast av Fredric Horn, livligt påhejad av akademibröder), med en begäran om att Akademien skulle få till uppgift att kontrollera de utländska musikernas kvalitet innan dessa fick ge offentliga konserter, något som Gustaf III genast avlog med motiveringen att de "frie konsterns art ej tåla något sådant tvång".⁹ Det är tveksamt om Alströmer själv var så entusiastisk inför denna propå. Om han själv genomförde någon kvalitetskontroll för de musiker som senare uppträdde i Göteborg är svårt att säga. Det förefaller inte så: snarare verkar det som om alla var välkomna att musicera på konserter och tillsammans med kommerserådet. Det är kanske möjligt att Patrick helt enkelt fick nöja sig med vad som bjöds. Av hans kommentarer framgår enbart när ett framträdande är särdeles lyckat, däremot inte motsatsen!

I den minnesskrift som utgavs med anledning av Kungl. Teaterns 150 års jubi-

8. Se Nicander 1811.

9. Se Vretblad 1918 s. 43 f.

leum år 1923, *Gustaf III:s Opera*, har Holger Nyblom givit en kort historik där han också värderar Patrick Alströmers insats i enbart superlativer. Även om Nyblom "tar i" finns såvitt jag vet ingenting som motsäger beskrivningen:

Rikt begåvad, grundligt studerad och berest hade han sina intressen kanske starkast koncentrerade på musik, litteratur och teater. Han är outtröttlig i att öppna sitt deltagande hjärta och sin rika börs åt fattiga konstnärer, som begärde hans understöd. Det var på hans bekostnad Zellbell gjorde sin resa till Ryssland, det är han som hjälper hovkapellmästaren Per Brant, när han har det som svårast. Lalin och Wesström, Ferling och Uttini, alla ha de fått ett gott råd, ett gott förord och en kraftig ekonomisk hjälp av det välvilliga kommerserådet. [...] Ja, även åt Gustaf III själv var han bankir, och de summor huset Alströmer lånade konungen voro ej små [...] Tidigt medlem av riksdagens adelsstånd kom han i Stockholm snart i förbindelse med alla vitttra och musikaliska kretsar. Han sjöng med Utile-Dulci-kören, spelade förste fiol i dess orkester och blev mycket snart vald till "directeur av musiken". (*Gustaf III:s Opera* 1923 s. 68 f.)

Nyblom kommer sedan in på Patricks betydelse för operan, inte bara som ekonomiskt stödande utan också genom hans förmåga att förändra attityden gentemot skådespelaryrket, vilket – enligt Nyblom – vid denna tid ansågs vara "ett djävulens påfund och dess utövare ej att räkna bland hederliga människor". Nyblom menar att musiken och teatern är mer eller mindre knutna till Alströmers stockholmstid, medan göteborgstiden är mera känd för de industriella företagen. På sätt och vis har Nyblom rätt: Patricks göteborgstid är kanske en kulturell aftonrodnad jämfört med hans aktiva musikgärning i Stockholm, men som sådan är den inte att förakta, snarare värd dubbel beundran eftersom den endast fick uppta en blygsam del av hans tid. Han måste ju samtidigt ägna sig åt Alingsåsväverierna, Ostindiska kompaniet, Landshövdingeämbetet, jordbruket och familjelivet.

Fyra musiker i musiklivets tjänst:

Benedictus Schindler, Henrik La Hay, Johan Jacob Simson och Henrik Bäck

Benedictus Schindler. Redan dagbokens första notis från år 1774 presenterar en av de viktigaste musikerna under denna tid i Göteborg, nämligen Benedictus Schindler.

Aug. 17. Onsdag. f.m. på Landscancelliet och Landscontoiret. E.m. Spelte jag Trio med hr Schindler från Götheborg och Doctor Hultman,¹⁰ samt äfwen i kyrkian på Orgorna.

Wilhelm Berg har följande upplysning om Schindler:

Den som emellertid tog ledningen från de första åren på 1770-talet var *Benedictus*

10. Hos Sacklén 1823 finns en doktor David Hultman (1732–98), vid denna tidpunkt med "nådig fullmakt uppå Provincial-Medici sysslan uti samma Distrikt af Elfsborgs Län" (= Vänersborg).

Schindler, om vilken det i Götheborgska Nyheter för den 12 okt. 1771 säges, att han anlant hit, och nu erbjuder sin tjänst, i fall någon önskar undervisas i violin, clavér samt i sång, eller ock behagar överlämna honom direktionen vid privata konserter uppförande, varom underrättelse torde lämnas i hans bostad hos Stadsmusikanten Leiditz på tre Remmare.¹¹

Patrick Alströmer skriver om Schindler i ett brev till en av bröderna (antagligen Clas) från Alingsås d. 28 febr. 1776 (Statens musikbibliotek = SMB, Alströmer, excerpter):

Då jag sist war i Götheborg, och trodde at denna månad resa till Stockholm, lofwade jag Schindler at taga med mig dess Passions Musique, som han dedicerat till Enke Drottningen, samt at lämna den til hofmarschalcken Sten Piper. Nu sedan min resa blifwit upskuten, skref jag till Schindler och sade mig ej weta annan utväg än, om musiquen kan skaffas till Stockholm, at lämna den till Gref Gyllenborg, som är kammarherre hos Enkedrottningen, då jag genom brev will anmoda honom att sielf est genom Piper aflämna densamma, och at Schindler för öfrigit fingo låta ankomma på lyckan om hennes maijt härföre gifwo honom någon douceur est ej. Jag har fått swar från Schindler fullt med jeremiae Klagowisor über sein rasendes Schicksal, men han är dock aldeles nögd med detta projectet, hälst som Gref Gyllenborg känner honom, och är nu endast brydd huru at få musiquen upford.

Om du kunde taga densamma med dig till Christinehamn, och därifrån med Stockholms resande upsända den till Fredholm wore ganska wäl. Den ligger öfwerst i min mors Boklåda, och är i en liten tunn trädlåda inlagd. Jag skall sedan gifwa Fredholm order om dess aflämnande till Gref Gyllenborg.

Brevet från Schindler till Patrick Alströmer 24 februari 1778 är ett exempel på Schindlers tydligen återkommande jeremiader över "sein Schicksal". (Se UUB G 6: 46 nr 9948). Schindler nämns också tillsammans med "Beck", sannolikt organisten Bäck, i Fredrik Damms brev till Patrick den 25 november 1775.

Anna Lena Holm, som hänvisat mig till brevet från Patrick till Schindler, har bland anonymerna i SMB gjort mig uppmärksam på dels en trio, dels en passion som möjligt kan vara av Schindler.

Trion är presenterad på titelsidan på franska: "*Trio pour Piano avec Violino et Basso Comp. Par M. Schindler.*" Den består av två satser: en enkel sonatsats och ett Amoro-roso i tidig wienklassisk stil, där såväl violin- som basstämman är underställda klaveret. "M. Schindler", bör i enlighet med dåtidens skrivsätt vara "Monsieur Schindler". Ett brevomslag med brev från Benedictus Schindler till Alströmer är skrivet med en handstil som så nära överensstämmer med handstilen på trions textanfanger, att det enligt Holm är helt tveklöst att attribuera trion som en komposition av Schindler. Trio är en vanligt förekommande besättning i Patricks dagboksanteckningar – ofta i sättning violin, (alternativt flöjt), bas, klaver – speciellt under tidigare år, medan senare kvartett blir allt vanligare. Vid större sammankomster gäller kvintetter och sextetter. (För notexempel till trion, se sidan 90.)

Passionen *Jesu död. Oratorium för soli, kör och ork. Efter K. W. Ramlers text Der Tod*

11. Johan Christoffer Leiditz (1710– efter 1774, se vidare Andersson 1993 s. 145 ff.). Berg 1914 s. 10.

Jesu har inte kunnat attribuerats till någon känd tonsättare. Den har en utomordentligt vacker notpiktur och handskriften är inbunden i ett praktband. Notpikturen är ej densamma som nämnda trio. Musiken tillhör emellertid samma stil- och tidsskikt, men om det kan vara just Schindlers komposition går för närvarande ej att avgöra. Dock har passionen donerats till Musikaliska akademien av Arla Coldinuorden, där bl.a. Patrick var verksam, vilket kan vara en ledtråd i sökandet efter tonsättaren.

Vi skall belysa några exempel på Schindlers verksamhet med utgångspunkt i dagboken. Han förekommer både i egenskap av kapellmästare, sannolikt oftast på Vauxhallen, men också inom teatern och som nästan ständigt följeslagare till Patrick i samband med olika former av hemmusicerande. Vi börjar med hans verksamhet som kapellmästare.

I tidningen *Hwad Nytt? Hwad Nytt?* från den 22 februari 1773 kan man läsa följande:

... uppföres af Hr Schindler, som flera gånger roat götheborgarnas öron, en fullstämmig konsert kl 5 e.m. med följande medverkande:

Vid premiären o första pulpeten   Kommerserrådet o riddaren Patrick Alströmer
Majoren och Riddaren D G Silfversparre
Herr Fredrik Damm¹²

..... o andra pulpeten   Herr Alsing

..... o andra pulpeten   Herr Schindler

..... o andra pulpeten   Herr Gadd

..... o andra pulpeten   Herr Holterman

Vid seconden o första pulpeten   Herr inspektör Malmgren

..... o andra pulpeten   Herr löjtnant Treffenberg

..... o andra pulpeten   Herr Anders Ekeboom

..... o andra pulpeten   Herr Malm

..... o andra pulpeten   Herr Fock

..... o andra pulpeten   Herr Bellenden

alten   Directeuren, herr Johan Alströmer

..... o andra pulpeten   Herr Enander

clavecín   Herr Gabriel Fr Beijer

basson   Herr August Alströmer

..... o andra pulpeten   Kaptenen o Riddaren Malmström

vid första pulpeten   Herr Hackson

..... o andra pulpeten   Herr Holterman

vid andra ...   Herr von Jacobson

..... o andra pulpeten   Herr Enander

12. Fredrik Damms musikintresse framskymtar ett flertal gånger i brev till Patrick: UUB G 6:17 nr 3494, 10 mars 1773: "... äran öfversända den Musikaliska Catalogen jemte en liten förteckning på de musicalier jag skulle kunna åstunda i fall herr Commerserrådet skulle wella wara gracieur och desamma med sina egna ordinera. Weström är ännu kvar här och tänker nästa söndag upföra Concert, om den lyckas så wäl som den förra ..."

Ytterligare om musicalier i UUB G 6:17 nr 3495 och G 6:17 nr 3496, 23 oktober 1773: "hos oss efter dess löfte då wi få probra en hop nya musicalier som kommit i dessa dagar från London och Hamburg."

Contre-basson	Herr Hultengren
basson	Herr Storm
Hautbois	Herr Storm
	Herr Horn
Waldthorn	Herr Wefver
	Herr Kärström (Berg 1896 s. 111)

Flertalet av dessa musikamatörer återfinns i olika sammanhang i dagboken, t.ex. som middags- eller supégäster hos Patrick Alströmer. Till undantagen hör herrar Storm och övriga blåsare vilka, enligt vad Greger Andersson förmodar vid min förfrågan, sannolikt är att betrakta som stadsmusikanter. Ibland förefaller det som om hela den förnämsta delen av konsertpubliken samt musikerna dinerade hos kommerserådet efter avslutad konsert!

Schindler umgås i de förnämsta kretsarna i Göteborg och ofta tillsammans med Patricks släkt. Så är t.ex. fallet när två italienska virtuoser besöker Göteborg i februari 1778:

... f.m. i Ostindiska Directionen. middag, hemma böd Schönström, Lagman Montan, Directeur Utfall, Lieut. Treffenberg, hr Petter Lamberg, Castratsångaren hr Manciola från Neapel och Bassisten vid Svenska hofwet hr Mengelin, hr Podolin, hr Jöransson, min mor, Greta Lisa, och de vanliga. e.m. Contoïret. afton hade jag en stor Concert då förutnämnda virtuoser läto höra sig. De flesta souperade hos mig, gamla Generalskan Durietz, General Winklefelt, dess fru, Berndt Silfversköld, Madame Damm, hr Schindler, hr Gadd, Hr Beck.

Bland direktörer, amiraler (Schönström), tjänstemän vid Ostindiska kompaniet (Podolin) m.fl. återfinns organisten Bäck (Beck) och Schindler. Dagen därpå är det dags för prov inför den stora konsert som skall äga rum påföljande dag i Rådstugusalen: "hr Manciola och hr Mengelin (Megelin) upförde en stor Concert wid hwilken jag och Amateurerne assisterade. de woro många åhörare", skriver Patrick.

Denna marsmånad är rik på musikalska begivenheter och Schindler är närvarande mest hela tiden. Den 17 mars på aftonen "war Concert hos mig då hr Lolli spelte en Solo Concert." Närvarande var bl.a. herrarna Schindler och Bäck. Efter prov uppförs den 17 april Schindlers egen passionsmusik på Rådstugan.

Schindler träffar så gott som alla musiker i Alströmers krets till middags- och kvällsmusicerande, vilka vi återkommer till: fru Dorcetti, fru Appia, herrskapet Nicolosi och andra som introduceras på musikalska klubbens återkommande måndagskonserter. Patrick är ofta "hos Schindler". Ingen musiker förekommer så ofta i dagboken som Schindler. Han övade också in musikteaterpjäser: söndagen den 11 november 1781 repeterar han operan *Le Deserteur* som sedan uppförs den 4 oktober "under hr La Hays Direction ganska wäl". Flera av de pjäser som Patrick nämner annonseras i tidningarna med Schindler som musikanförare:

Musiken leddes av Schindler, som i 5:e akten lät några nunnor sjunga några versar "under Coral-Musique", komponerad av honom. ... (Berg 1896 s. 219)

Den 24 januari 1783 på Vitterhets- och vetenskapssamhällets möte uppförs ytterligare en komposition av Schindler. (Berg 1896 s. 252):

I afton blifver under Herr von Blancs Direction af det härvarande Skådespels Sällskapet upförd på Vår Allernådigste konungs Höga Födelsedag en Prologue, skrifven och lämpad till denne dagen. Musiquen till Chorus av Hr B Schindler.

Schindler medverkar tillsammans med Patrick i en rad olika ensemblekonstellationer. Den 16 juni 1784:

... och musicerades med Schindler, Holterman, unga Beyer, Grill och Martin till kl. 12.

Den 1, 10 och 11 september 1787 musicerar Schindler med Patrick och Carl Ollonberg. Några dagar senare:

... f.m. hemma och skref. middag och afton hos General Posse. e.m. musicerade med fröken, hr Schindler, och hr Jägersten.

År 1788 är Schindler verkligen i sitt esse med många musikframföranden. Det börjar i januari:

24. Torsdag. f.m. inreste till Wenersborg och var i Götha Brödernas Ordens sammankomst, hwarest en Oration hölts på konungens Födelsedag af prosten Stenberg, och upfördes musique af hr Schindler och Amateurerna. [...]

25. Fredag. e.m. hölt Parentation öfver Riks Rådet Gref Carl Fr. Scheffer af Lagman Adelsköld, öfver Rådman Thornton af Borgmästar Lindquist, och öfver Lieutenant von Wolcker af lieutenanten Montan, hwarwid Sorgemusique upfördes af Schindler och Amateurerne ...

Nu följer en intensiv musicerandeperiod, där Patrick och Schindler ibland träffas flera gånger i veckan. Fröken Posse och herr Jägersten är också ofta med i dessa musiksammanhang. Här är ett exempel från oktober:

26. Söndag. f.m. hemma och skref. Charles Emil återreste i morgonstunden till Görheborg. middag och afton hos General Posse. e.m. musicerade med Fröken, hr Schindler, Lieut. Flach, Cornett Silfverstolpe, och hr Jägersten.

År 1790 verkar det som om en mera stadigvarande kvartett bildats. I september träffas fyra herrar ett flertal gånger för att musicera:

12-13-14 Söndag Måndag Tisdag. alla dessa dagar på Forstena. Skreff, läste och musicerade med hr Schindler, hr Ahlberg, swåger Carl och Jonas. Måndagar woro wi på Nygård hos fru von Döbeln, och musicerade.

Såsom framgår var Schindler både kapellmästare, tonsättare, kammarmusiker m.m. Det är möjligt att man i framtiden kan spåra eller attribuera ännu fler tonsättningar till denne intensivt verksamme musiker.

Henrik La Hay. Den 27 augusti 1774 är Patricks ordensbroder och nära vän hertig Carl på besök i Göteborg. Samtidigt presenterar sig *Henrik La Hay* (d. 1794) i dag-

boken. La Hay, holländsk violinist och kapellmästare, var enligt Dahlgren (1866 s. 587) konsertmästare hos änkedrottningen Lovisa Ulrika och avled på Kungsgården i Ofvansjö socken i Gestrikland den 28 mars 1794. Av konsertannonserna att döma förefaller det som om La Hay helst spelade egna verk, men den 10:e mars 1776 spelade han även "Soloconcert av *Lolli* o. *Pugnani*" i Stockholm (Vretblad 1918 s. 197). Han uppträdde också i Uppsala 9 juni 1771 (se Jonsson 1998 s. 98).

Hans ankomst till Göteborg aviseras i *Hwad Nytt? Hwad Nytt?* den 15 juli 1775:

Consert-Mästaren hos Hennes Kongl Maj:t Enkedrottningen, Herr La Hay, som nyligen hitkommit från Stockholm, har äran nästkommande Tisdag på Stora Rådhusalen upföra en fullstämmig Concert.

Violinisten La Hay kom nu att spela en stor roll i musiklivet i Göteborg. (Berg 1896 s. 112 ff.) Berg skriver: "I Göteborg blev hans förhållanden sämre. Han bosatte sig här år 1781, men ansöker år 1785 om att få starta kaffehus med servering av kaffe, te och chocklad, vilket han också fick. Han fick senare tillstånd att inrätta en offentlig biljard eftersom han saknade 'nödige inkomster'." (Se vidare Berg 1896 s. 113)

La Hay återkommer med regelbundna konsertserier i staden och framträder ofta själv som solist i skilda sammanhang. Av ett odaterat brev till Patrick framgår det att La Hay anordnar musikträffar i Speckens instrumentverkstad, vid denna tid tillsammans med Gottlieb Rosenau (ca 1720–ca 1790) som privilegieinnehavare.¹³ La Hay anmodar baronen i ett brev till Göteborg att bege sig till Specken för att bl.a. roa sig med musik, om och när han kommer till Stockholm. En "Schindler", sannolikt Benedictus, kan man vänta sig komma till Specken, likaså La Hays elev Askergren, sannolikt Peter Askergren (1767–1818, LMA nr 149), och dessutom har La Hay brist på strängar:

Venez à Specken pour vous Amuser avec la Musique etc. de la bonne Soupe; des erbe delicieux un bon Lit et chambre à vôtre service: mais il faut porter un bon bouteille du Vin avec dans le Voiture; je suis assuré que Schindler est de la Parti: là Bas: ainsy mon Elève Askergren: et moy nous sommes là: si quelques Amateurs venit'cent se divertir elle sont bien Venu à Specken sans y être gener: je suis en allentedant. P.S. il me manquer de chanterelle j'en ai plus.¹⁴

Söndagen den 2 september 1781 framför La Hay sin andra kavaljerskonsert till förmån för Schindler och organisten Bäck, vilket tyder på en viss kollegialitet mellan musikerna. La Hay dirigerar vanligen på Comodien, men uppträder synbarligen gärna som solist på violin i olika sammanhang. Den 3 mars 1782 gavs "hr La Hays 2dra Concert på Rådhusalen, hwarwid Amateurerna assisterade" enligt dagboken. Konserten var en "Instrumental Consert Spirituel" komponerad av åtskillige berömda mästare. (Berg 1914 s. 132). Frågan är vilka de berömda mästarna kunde

13. Se vidare Helenius-Öberg 1986 s. 167f.

14. Se UUB G 6:33 nr 7183.

vara. Namnet på konserten ger ju vissa associationer att det skulle kunna röra sig om fransk musik?

Musikstilar och former växlar. Den 24 mars 1782 framför La Hay Pergolesis *Stabat mater* och den 11 april är Patrick på "Comoedien hwarest Le Deserteur upfördes af La Hay och jag samt Amateurerna assisterade wid musiquen". Dagen därpå har La Hay ytterligare en konsert med hr Merckel som solotrumpetare och hr Simson. Konsertgivaren och hans trumpetkollega blåste solo på trumpet "med alla semitoner, som i detta instrument äro ganska svåra att exequera." (Berg 1914 s. 132) Den 28 hade La Hay konsert med Patricks svåger Carl Ollonberg, vilket säger en hel del om den senares musikaliska nivå. Den 6 juni firas konungens namnsdag med en sjuhejdunderande konsert, där La Hay sedvanligt framför Gustafs skål i olika variationer för violin. La Hay är nu i leken varje vecka. Den 30 juni är det förstås han som svarar för konserten då en av Patricks favoriter, fru Dorcetti förgyller staden med sin musikaliska apparation! La Hays torsdagskonserter går som klockan, utsmyckade av tillresta virtuoser, exempelvis Celestino, Thurner, Nicolosi etc.

Måndagen den 13 januari 1783 spelar La Hay enligt dagboken solo med blyertspenna i stället för stråke, vilket har gått till hävderna i olika versioner och datum och således måste ha varit en ytterst sensationell musikhändelse i staden. Nu går konserterna på måndagarna en period och fortfarande anländer virtuoser som t.ex. Campagnoli. År 1784 går Academie de Musique av stapeln på torsdagar med växlande solister. Men även Patricks son Jonas uppträder och spelar en Haydnkvartett den 30 september.

30. Torsdag. f.m. Contoiret. middag och afton hemma. e.m. Contoiret, visiter, sedan på La Hays Academie de Musique, hwarest Jonas spelte Haydens Quartette.

Söndagen den 30 oktober talas det om La Hays musikaliska klubb, som blir livligt besökt av Patrick. Men kammarmusik utövas också hela tiden i olika besättningar, trio, kvartett och den 24 juli 1785 är Patrick hos La Hay "hwarest wi roade oss med Quintetter och Sextetter och hr Rambach spelte en Soloconcert på Viole d'amour".

Den 25 januari 1790 ger La Hay konsert i Ostindiska huset, ny som konsertlokal. Därefter förefaller La Hays tid vara förbi i Göteborgs musikliv.

Johan Gustaf Simson. En tredje musiker som under en kort tid verkar i Göteborg, var Kungl. hovmusikus *Johan Gustaf Simson* (1753–87). År 1782 figurerar han ofta i dagboken som en av solisterna på La Hays konserter, ofta då tillsammans med någon annan musiker. Hans instrument var violin och violoncell. Söndagen den 28 april 1782 uppträder han på rådhusalen, med "solo på violoncell, så väl av egen komposition som av andra berömde mästare" (Berg 1914 s. 132). Han biträder snällt andra musiker.

I arbetet Göteborgs äldre teatrar ger Berg ytterligare upplysningar om hr Simson:

Varnad af allmänhetens förut uttalade missnöje med orkestern, hade von Blanc anställt en alldeles ny ledare för densamma; det heter nemligen i annonsen om ope-

retten "Annette och Lubin" den 17 September: Til förökande af Spectaclets lustre, anføres musiquen både i dag och hela tiden framgent af den här i staden vistande Hr Kammar-Musicus *Simson*. (Berg 1896 s. 24)

Johan Gustaf Simson: Sonata 1 för violoncell och violin har utgivits och inspelats av Bernt Malmros, *Virtuos musik för violoncell från Svenskt 1700-tal*.¹⁵

Simson bildade familj och Patrick stod fadder för hans lilla son Adolph Ludvig. Fem år senare var hofmusicus Simson död.

Henrik Bäck. Organisten Henrik Bäck, en av Patricks musikkvänner och även konsertarrangör, blev år 1770 organist i Göteborg, i konkurrens med bl.a. komponisten och violinisten Anders Wäsström som var Patricks kandidat. Patrick försökte förgäves få brodern August att lägga ett gott ord för sin gamla lärare, men det begav sig inte denna gång. Inte heller Clas förefaller vara speciellt förtjust i Wäsström. I en brevväxling med många vändor skriver brodern bl.a.:

Jag har nu på en lång tid intet kunnat gådt ut så att jag ej positivt kan säga hvad apparence Wäsström har. Det kommer an på hvad han har för Competitorer, ty kunna de få en annan skickelig karl så undvika de gärna Wäsström emedan han är så ostadig, capricieus och snål. Likväl söker jag recommendera honom, men det föreställer jag mig att då han blifvit organist här, försummar han spelandet i kyrkan, blifver ganska dyrlejd wid våra concerter och kanske för att förtiena pengar (?) lägger han sig på handel och sillsaltning samt försummar både concerter och musique. (UUB G 6:6 nr 1098, Göteborg 11 april 1770)

Clas har också sina understatement i brev till Patrick som visar att Wäsström knappast var hans man:

Bror August ber mig berätta att Bäck i dag blifvit utnämnd til Orgelnist och man wille icke rösta på Wäsström som skyldes icke allenast för capricieux utan och för snattare. Känner Du igen ordet? (UUB G 6:8 nr 1439, Göteborg 18 augusti 1770)

Enligt Berg var denne Henrik Bäck organist i Wendel i Uppland innan han efterträdde Dikman som organist i Domkyrkan. När Patrick har prominenta gäster, t.ex. den 12 augusti 1779, då österrikiske ambassadören besöker Göteborg, är det naturligt att lyssna på orgelmusik i Domkyrkan:

12. Torsdag. f.m. Contoiret. Besåg Ostindiska Magasinet med gref. Kageneck, middag, hemma böd Gref Kagenacks utan annat främmande än hr Jöransson. e.m. woro wi i Domkyrkian, där hr Bäck, hr Schildt och superintendenten i Lübeck Doctor Schinmeyer spelte på Orgorne, sedan med Gref Kageneck och besåg fru Schütz Harpsicord Forte piano och min nya Clavecin. Souperade hos general Durietz, sedan i Vauxhallen.

När fröknarna Hierta är på besök skall de naturligtvis höra hr Bäck spela på "Orgwäcket" och år 1791, när abbé Vogler gästar Patrick, är organisten Bäck inbjuden

15. *Stockholmskt 1700-tal. Ett musikaliskt strövutåg i det gustavianska Stockholm*. Pasticio. Stockholms läns museum. ABLM CD 1.

efter ett längre uppehåll i bekantskapen om vi får tro dagboken. Det nya orgelverket i Alingsås besiktigas och prövas år 1792 av Bäck, och när frimuraren Bäck vid ett senare tillfälle ger konsert i Stora frimurarsalen så spelar Patricks son Jonas duo med den nye stadsmusikern Storm och en "Quartette af Haydn".

Men det finns också en annan sida av organisten Bäck's kontakter med familjen Alströmer. Han står i familjens tjänst, även med sådana praktiska saker som stämning av klaver:

Detta bref torde väl komma senare än Westergren, som vi ärna at inskicka i afton, för at i morgon hithämta Organisten Bäck, at stämma Claveret. Imedlertid skrifver jag för säkerhets skull, och beder dig vidtala herr Bäck, samt låta mig med honom veta, huru mycket jag bör betala honom för hitresan eller rättare sagt för stämningen [...] Stina Maja har besedt Claveret, och säger at ingen sträng är afsprungen. I Claveret är en stämhammare, sådan en tång, med stämhylsa i ena skallmen, och Hammare samt krok i den andra, men om de passa vet jag ej. Som Anna Lena inga Noter har med sig så ville Du hitskicka eller medtaga några.

Som Westergren reser till staden för at köpa några Engelska Porcellaines persedlar, så kunde Bäck straxt hitresa med Westergrens chaise, och fara tillbaka med en annan Häst, hvilken Westergren sedan kuna nyttia till sin återresa, sedan Bäck hemkommit. (UUB G 6:8 nr 1539, brev från Clas till Patrick, daterat Gåsevadholm den 27 juni 1786.)

Patricks återkommande musikgäster

Zellbell d.y., Naumann, fru Dorcetti, fru Appia och Vogler

Ferdinand Zellbell d.y. En del av Patricks musikgäster stannar under lång tid eller återkommer efter kortare eller längre uppehåll. Vi skall stanna vid dem för att se vad de kan betyda för Göteborgs musikliv. Den 12 juli 1777 är det dags för musikfrämmande från huvudstaden: "Capellmästare Zellbell hitkom från Stockholm".

Patrick Alströmer spelade en stor roll för Ferdinand Zellbell d.y. (1719–80, LMA nr 10) Sannolikt var utbytet ömsesidigt. Alingsås stadskyrkas "Orgel-wärk" hade planerats av Zellbell d.y. redan år 1757 om man får tro en disposition som finns bevarad på SMB. Ellika Haeger har i sin uppsats "Anteckningar om Ferdinand Zellbell d.y. och hans vokalmusik" 1952, givit exempel på hur Zellbell – liksom Thorild och många andra – apostroferar Alströmer som sin gunstige vän och välgörare samt vittnar om generöst pengastöd i nödens stund! Enligt ett brev från Miklin till Hülphers är det Alströmer som betalar Zellbells vistelse i Petersburg och är hans reskamrat dit.¹⁶ I dagboken kan vi följa Zellbells vistelse i Göteborg från den 12 juli fram till den 4 oktober, då "e.m. kl 3 reste Capelmästaren Zellbell och Mamsell Swebelii till Stockholm". Vi kan bl.a. konstatera att den 21 juli börjar Zellbell och Patrick med

16. Se Walin 1945 s. 11

familj att dricka brunn. Den 5 augusti på eftermiddagen är man "i Kyrckian hwarest capellmästaren Zellbell spelte på Orgelverket". Man gör utflykter, bl.a. till Nääs (30 augusti). Den 7 september får vi ett vittnesbörd om Patricks återkommande hörselproblem med besök av doktorn. Men samtidigt nämns också musicerande med Zellbell:

f.m. Lät jag koppa mig med 10 koppor för min hörsels återfående, och höll mig inne hela dagen. e.m. musicerade med Zellbell, Doctor Ribben souperade hos mig.

Den 22 september superar man hemma utan främmande och Patrick spelar schack med Zellbell. Den 29 september är man åter i Domkyrkan: "Domprosten predikade och Zellbell spelte orgonen."

Zellbell, som avled ett par år senare, var en på sin tid en omstridd tonsättare som bl.a. kritiserades för sin gammalmodiga musikmak. Han hade emellertid ett rikt musikaliskt kunnande, som han förvärvat vid sina studier bl.a. för Telemann i Tyskland, J. H. Roman i Sverige och sannolikt även för fadern. Hans opera för den ryska kejsarinnan Elisabeths födelsedag 1758, *Il guidizio d'Aminta*, slog aldrig igenom i Sverige. Ehrensverd avrättar honom i sin skildring av den svenska teaterns instiftande.¹⁷ Utdrag ur den spelades ändock åtskilliga gånger på konserter i Stockholm (se Vretblad 1918 s. 158 f., 163 f., m.fl.). Av Vretblads sammanställning framgår också att han presenterade olika slags ny musik i kombination med egna kompositioner. Pergolesis *Stabat mater* och annan andlig musik ingick också i hans breda repertoar. Som frimurarbroder och tidigare dirigent för kavaljerskonserterna i Stockholm i vilka Patrick deltagit och inte minst – intresset för Musikaliska akademien – bör de ha stått varandra nära. Man bör kunna föreställa sig att han under sin vistelse presenterade både egen musik och exempel ur sitt långa, "konservativa" musikkunnande för göteborgarna, såväl i privata sammanhang som på konserter och i Domkyrkan.

Johann Gottlieb Naumann. Den 16 juni 1778 är det dags för nästa celebra tonsättarbesök. Det är *Johann Gottlieb Naumann*¹⁸ (1741–1801, LMA utl. led. nr 4) som kommer för att fira sommaren med sin vän och välgörare.

Capellmästaren Nauman kom till staden och följde mig till Christinelund, samt med de mästa främmande souperade qwar och musicerade. I dag åto wi af skillpaddan och bortskänkte resten.

17. Se vidare Sundström 1919.

18. Johann Gottlieb Naumann medföljde Anders Wesström, Patrick Alströmers lärare i violinspel och protegé, på dennes resor som illa behandlad kalfaktor. Naumann kallades till Sverige för att reformera hovkapellet. Hans operaproduktion, bl.a. *Gustaf Wasa* med text av J. H. Kellgren efter ett utkast av Gustaf III kom att bli en viktig milstolpe i den svenska operans historia. Se vidare Åstrand 1991 och Schyberg 1991 och även passim andra uppsatser i *Gustavian Opera*. Naumann behandlas även ingående i flera avsnitt av Skuncke&Ivarsdotter 1998.

Nu följer tre dagar av intensivt musicerande omväxlande med vardagliga sysslor och sedvanligt socialt umgänge innan Naumann återvänder till Stockholm.

Dråpligt är ett brev från Naumann till Patrick, av vilket framgår att den förstnämnde tydligen har stora bekymmer beträffande en beställd glasharmonika och dess transport till Sverige.¹⁹ Naumann tillägnade Patrick sina sonater för glasharmonika, alternativt pianoforte (1786–92)²⁰ och Patrick är en av hans gäster i Stockholm. Det är ganska signifikativt att Ehrensvärd genast år 1777 rapporterar till Patrick om greve Löwenhjelm, den svenska Dresdendiplomatens, ”fynd” till Patrick:

Nu kan jag biuda på Vacker Musique. Gref Löwenhielm kom för 2ne dagar sedan ifrån Dresden och hade i sällskap med sig den bekante Capellmästaren Nauman; i går var Concert hos hertig Carl då han på ett mäterligt sätt accompanerade på Clavecin Grefen Löwenhielm som har lärt siunga. Han blir här 8 à 10 månader, skall genast börja componera musique til någon ny opera. Han hörde äfven både fru Olin och Stenborg siunga, och tyckte med deras röster vara ganska nöjd. Gamla Uttini tycks vara bedröfvad och vår Hantvarkare Lalin får nu se at det yppersta mästerskapet ej består uti at sätta ord under giord Musique. Nauman börjar äfven lära sig svenska. (UUB G 6:18 nr 3708 14 juli 1777)

Den 2 november 1783 återkommer Johann Gottlieb Naumann från Stockholm och måndagen den tredje går han tillsammans med Patrick på La Hays Academie de Musique. Den fjärde, tisdag, spelar Naumann ”på sin Harmonica”, dvs. sin glasharmonika och en stor middag var anordnad, antagligen speciellt för detta celebra tillfälle. Han spelar också onsdag och fredag i samma vecka:

Nauman spelade för oss och en hop af Stadens Invånare, som jag tillsagt, på sin Harmonica.

Kanske är han kvar söndagen den 16? Då uppför La Hay ”en wacker Concert för sin räkning och spelte violin.” I tidningarna kan vi utläsa att det bl.a. rör sig som en ”symphonie” ”comp af Sieur Ditters i smak af flere Nationer” (Berg 1914 s. 134), dvs. den symfoni av Karl Ditters von Dittersdorf (1729–99), som går under namnet *Sinfonia nel gusto di cinque nazioni* (Paris 1767).

Naumann måste ha gjort stor succé hos herrskapet Hall (som jag återkommer till längre fram) och andra familjer med sin glasharmonika. Kanske dyker det med tiden upp källor som berättar mer om detta celebra musikbesök i Göteborg?

Fru Dorcetti. Torsdagen den 20 juni 1782 är det dags för introduktionen av en sängerska, fru Dorcetti, som sedan återkommer upprepade gånger under sammanhängande perioder.

20. Torsdag. f.m. Contoirtet. middag hemma böd Clases, fru Dorcetti, Lagman Adelsköld, Revisionssecr. Mark von Würtemberg, kongl. Secr. Jacobsson, Archiater

19. SE UUB G 6:37 nr 8013 brev från Naumann till Patrick.

20. Se titelsida, *Musiken i Sverige* II, 1993 s. 369.

Leyonmarck, Öfwersteliut Lindestedt, Schönström, Delise, Berndt Silfverschiöld, Treffenberg, Schindler, Bäck, f.m. e.m. musicerade då fru Dorcetti söng många Arier, och följde sedan med till La Hays concert, hwarest hon söng och souperade med oss.

Fru Dorcetti äter middag hos Clas (den 22), sjunger på midsommardagen hos honom på Kristinelund, är på middag i samband med La Hays konsert den 27 och träffar då bl.a. Bäck, Schindler, Simson, Doktor Dubb och archiater Leijonmarck som jag återkommer till längre fram. Fru Dorcetti hade framträtt i Stockholm i Stora Riddarsalen med en konsert under Uttinis ledning den 12 maj 1782 enligt tidningsannonserna. Enligt Göteborgstidningarna hade framgången varit stor.²¹ Söndagen den 30 är framgången tydligen lika stor i Rådstugusalen ”hwarest fru Dorcetti upförde en wacker concert och söng flera Arier.” Fru Dorcetti är kvar i juli månad, finns bland middagsgästerna t.ex. i samband med La Hays konserter (4, 10 juli). Framträder själv den 18 juli och den 26 och 29 juli promenerar och musicerar hon med Patrick på Kristinelund. De båda musicerar hos Arfwidssons på middag den 30 juli. Även i augusti finns fru Dorcetti på plats, och den 2 augusti musicerar hon åter hos herr Jöransson för prominenta gäster tillsammans med bassångaren lektor Moberg. Den tredje augusti är det stor fest på Coldinorden och den fjärde är det åter dags för konsert med fru Dorcetti och lektor Moberg. Söndagen den 11 promenerar och musicerar Patrick med fru Dorcetti och den 12 är det avskedsmiddag för den italienska sångerskan som påföljande dag avreser till Köpenhamn.

Söndagen den 11 maj året därpå är fru Dorcetti tillbaka i Göteborg och det blir musicerande och umgänge mest varje dag! Archiater Leyonmarck kommer på sedvanliga besök och musicerar med Patrick och fru Dorcetti. Den 22 och den 23 maj vid en stor middag musicerar en kapten Brack med archiater Leyonmarck, fru Dorcetti m.fl. De två sistnämnda musicerar även med Patrick den 25. Den 26 är det dags för fru Dorcettits konsertrepetition, varefter man promenerar per vagn. Bergs tidningsupplysningar visar att fru Dorcetti ingalunda bodde hos Alströmer:

La Hay konsert på rådhusalen, med biträde av fru D'Orcetti hvars vackra stämma redan förut är känd, och som sjöng solo-ariet. Fru d'Orcetti, anmäld resande från Köpenhamn, boende hos musikanten Storm på Kyrkogatan. (Berg 1914 s. 134)

La Hays Academie de musique på torsdagarna går som klockan, likaså musicerandet mest varje dag med fru Dorcetti.

Henriette Appia. Den 16 juli 1778 inträder en ny musiker på den Alströmerska scenen. Det är den ”reformerte prästen Appia med dess fru som spelar mästerligen Claver”. Nu ingår fru Appia i olika konstellationer där bl.a. Bäck och Schindler figu-

21. ”Den nyligen hit anlända berömda fru Dorcetti instrum. och vokalkonsert på Rådhusalen med biträde af La Hay. Hon har i Stockholm vunnit allmänt bifall och kommer att sjunga flere utvalda ariet.” (Berg 1914 s. 132).

rerar (21 juli). Fru Appias svåger och bror vittnar om hennes tillgivenhet inför "Apollo Gothenburgensis" för att låna Leijonmarcks epitet (se s. 85).

Brev från "Pasteur Charles Appia" till Patrick: 6–8 oktober 1779 som meddelar att hans hustru väntar på baronens ankomst med största otålighet på typiskt känslomässigt 1700-talsmanér:

... ma femme attend avec impatience vötre arrivée de cette ville, il ne la passe pas un jour qu'elle ne dite?! Mr le Baron Alströmer viendra bientôt? (UUB G 6:11 nr 2077)

Cyprian, bror till Charles skriver till Patrick 14 juni 1779:

My sister in law can no longer bear your absence; her clavicord sound harsh to her ears, because the giver is not by her side. Her fingers seem to stop, because your eyes are wanting – music, that charm of the tuneful tribe, sounds mournful without you. I told her at my arrival, you intended to come hither next year in the month of January, – a deep sigh was all the answer she returned so many months are so many ages to her longing mind. (UUB G 6:11 nr 2079).

Fru Henriette Appia skriver själv den 11 augusti 1779 på det tredje av de fem språk som Patrick behärskade, nämligen italienska, där hon hälsar till hela familjen, saknar Patricks "canto amor", känner sig ensam, hälsar till Patricks nära vän Podolin och berättar om sin flit vid cembalon. (UUB G 6:11 nr 2083, 11 augusti 1779).

Henriettes musikaliska uppgift var tydligen i första hand att ackompanjera Patricks sånger, kanske hans egna? Bland hans förteckning över utlånade noter finns nämligen en rad där det står att han lånat ut "mina begge arier", medan övriga utlånade verk har angivna tonsättarnamn.²²

Fru Appia stannar långa perioder, reser bort till Frankrike eller Ryssland, men dras som flugan till sockerbiten till Göteborg och musikvännen.

Abbé Vogler. Patrick skriver 9 mars 1787:

I dag fyllde jag min lefnads 54 besvärliga år.

Men för en gång skull är det stor middag. Vid mitten av månaden, den 20 mars, kommer Abbé Vogler (1749–1814, LMA utl led. nr 10) och spelar på "Orgonen" och middag och afton tillbringas hos hr Hall, där man musicerar. På dagen hade dr Dubb befordrats i ordensammanhang. Middag hos Gabrielsons den 21 är också kombinerad med abbé Voglers musicerande, denna gång på clavér. Dagen därpå spelar abbé Vogler på Patricks instrument. Nu kommer hela bekantskapskretsen för att lyssna på abbéns orgelspel den 23: "hit kommo Jonas och herr Ahlberg från Alingsås samt Cousine Britte Marie och Carl Hierta från Gåsewad at höra Abbé Voglers Concert i domkyrkian på Orgvärcket, som han gjorde mästerligen och hade många åhörare". Vogler är kvar långt in i april.²³ Vid ett tillfälle bjuder Patrick in en hel rad prominenta personer på middag, men abbén behagar inte dyka upp, sannolikt till

22. Bland Patrick Alströmers efterlämnade papper på SMB.

sällskapets stora besvikelse. Han kommer emellertid dagen därpå i sällskap med hovrådet Frickarz:

... spelte mästerligen på Claver och Fortepiano till kl 1 då Grefvinnan Posse, Fröken, Swåger Carl, Anna Lena, och flera woro här och hörde på, och sedan han ätit middag hos mig afreste till Skara. middag och afton hemma. Svågarna Carl och Nils Ollonberg samt Charles Emil, hr Bäck och hr Leiditz åto här. e.m. musicerade wi hela eftermiddagen, spelte Quartetter, Quintetter och Clavérsaker.

År 1791 träffar Patrick Vogler vid konserter och middagar i Stockholm. När Patrick kommer till Alingsås i mars är abbé Vogler redan där och de träffas hos general Posse, där abbén som vanligt spelar mästerligt på klaver. Dagen därpå spelar Vogler en stor orgelkonsert i Domkyrkan, påpassligt på biskop Wingårds födelsedag och sedan är det afton hos hr Hall. Abbén spelade också hemma hos kassör Tranchell.

Den 2 juni kommer organisten Bäck och abbé Vogler till Alingsås och Vogler spelar som vanligt på klaver. Dagen därpå, den tredje, promenerar Patrick med Vogler kring plantagerna och därutöver hålls en stor bjudning i gamla stilen då naturligtvis abbé Vogler spelar, innan han klockan 7 beger sig av på sin resa till Skara. Abbén spelade också som vanligt på Patricks älskade pianoforte organisé²⁴, som i augusti inte längre var i kommerserådets ägo:

16. Tisdag. f.m. hemma och skref samt ute i affairer. middag och afton hos hr Hall, där Ryttmästaren Baron Harald Fleetwood och dess Fru samt cousinerna Friedrica och Ulla Hierta äfven woro. e.m. i Coldin [...] I dag sålde jag mitt stora Fortepiano organisé till hr Hall för 450 Riksd.

Hovkapellister från Stockholm och utländska virtuoser på besök

För att ge läsaren vissa hållpunkter beträffande tillresta musiker och deras repertoar tänker jag presentera några kommenterade exempel ur dagboken. De måste både kompletteras och kanske också korrigeras i framtiden. De ger emellertid en första skissartad översiktssbild av några händelser i de två decenniernas offentliga konsertliv i Göteborg.

Den första september 1776 startar Erik Ferlings (1733–1809, LMA nr 59) abonnemangskonserter och Patrick är där både den 1, 5, 8, 12, 13, 15 september, den 5 efter att ha provat tesorter hos Gustaf Tham. Ferlings konserter annonseras den 15 augusti:

23. Berg (1914 s. 24) har lyft fram ur magistratens politi-protokoll att man var ängslig för Voglers behandling av orgeln. Han fick spela på villkor att han tillsäg att "Orgelwercket så wärdas att ej någon skada däråf tillfogas".
24. Om orgelklaver i Sverige, se Helenius-Öberg 1986 s. 202 ff. Mats Krouthén, doktorand vid musikvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, har gjort mig uppmärksam på det piano organisé som finns i Göteborgs stadsmuseum. Bouppteckningen efter fru Hall redovisar två klaver, varav ett större. Piano organisé i museets ägo kan spåras tillbaka till 1890-talets Göteborg.

Consertmästare *Ferling* konsert i Vauxhallen, varvid m:lle *Swarthen* sjunger flera Ariar utur nya operan "Drottningen af Golconda", kallad, och Hr Ferling spelar solo med en violinkonsert m.m.

Denna "mamsell Swarthen" var enligt Berg (1896 s. 110) dotter till komministern i Fässberg, Johan Swarthen.

År 1777, den 11 mars, är det dags för besök på La Hays konsert, den 13 är det stor middag, där bl.a. hovkapellisten *Johan Gottfrid Zaar* (1754–1818) deltar²⁵ och där man sedan musicerar till halv två om natten. Vad kan vi tänka oss att Zaar kunde bjuda på för musik under sitt besök? I Vretblads förteckning över konserter i Stockholm finns vissa exempel på hans repertoar: 1778 den 13 december spelade Zaar exempelvis en egen komposition "Ariette med variationer f. violin", den 14 mars 1779 "variationer över 'Gustafs skål'", 7 november Lotti (bör vara Lolli) Violinsolo med förstämnd viol(!)", 29 juli 1796 "Haacke, Violin-concert", 15 januari 1796 "Giornovich, Violinconcert".²⁶ Dessutom var han som sagt en framstående sångare och framförde flera arior.

Lördagen den 23 juli återfinner vi en kapellmästare *Zierlein* bland Patrick's gäster. Den 26 augusti spelar han klaver vid supén och den 29 håller han en klaverkonsert på rådhuset. Berg återger en notis om konserten:

Konsert på Rådhusalen av kapellmästaren hos Fursten, biskopen av Ermeland, *Zierlein*, 29 augusti 1777.²⁷

Den 13 juli finns den tidigare nämnde altviolinisten herr Zaar med bland dem som musicerar till klockan halv två om natten!

Den 13 februari 1778 är det så som redan har nämnts italienska musiker på besök i Göteborg, bl.a. kastratsångaren Manciola.

Dagen därpå, den 14 är det dags för prov inför den stora konsert som äger rum den 15 i Rådstugusalen:

hr *Mancioli*²⁸ och hr *Megelin* (Megelin)²⁹ upförde en stor Concert wid hwilken jag och Amateurerne assisterade. de woro många åhörare.³⁰

25. Zaar förekommer i olika sammanhang, vilket framgår av Greger Anderssons databas. Se även Norlind & Tröbäck 1926 s. 279. Zaar besökte också Jönköping. Se Ruth 1995 s. 122: "Med Högwederbörlikt tilstånd ärnar Kongl. Kammar-Musicus Zaar wid dess genomresa blott för en enda gång, här på Theatern, i morgon Torsdag den 22 Nov. /1798/ kl. 5 e.m. at låta höra sig Sola på Violin med en phantasie och ett bekant Thema med variationer, hwarjämte Herr Zaar äfwen Sjunger några Coupletter och Accompanierar sig sjelf."

26. Se Vretblad 1918 s. 203 f., 206, 259.

27. Berg 1914 s. 131. När Zierlein avlider förbarmar sig Patrick över änkan och hennes son enligt brev UUB G 6:58 nr 12424, 4 februari 1784. Det framgår att Patrick brevlades varit i kontakt med änkan, tydligen för att hjälpa henne. Nu har hon ytterligare en önskan: "... diese Bitte besteht darin uns noch auf ein paar Monathe das Clavier anzuvertrauen." Brevet andas förtvivlan och sorg som gör hennes eget musicerande svårt. Den försvaras också av den svåra kolden som måste ha gjort re-sorna ytterst besvärliga. Av brevet framgår att mor och son har eller skall besöka Helsingborg, Halmstad och Jönköping, m.m.

Megelin, som senare på 1780-talet i Stockholm stod för framförandet av symfonier av både Haydn och Mozart och senare på 1790-talet av ytterligare verk av Mozart, är intressant som en presumtiv förnyare av musiksmaken i Göteborg och Skara. Namnkunniga göteborgare, som hr Jöransson³¹ och herr Chalmers³² m.fl. ingår bland gästerna varav många är ordensbröder till Patrick.

Denna marsmånad är rik på musikaliska begivenheter där musiker bjuds på middag och musicerar med Patrick: t.ex. söndagen den 8 då han musicerar med herrar Manciola, Mengelin och *Martini*³³. Musicerar gör man också måndagen den nionde, då fru Hall stannar kvar och superar. Tisdagen är det dags för en afton på Vauxhallen, där man dansar, superar och spelar whist. Dans är det också den 12. Middag med organisten Bäck är det den 13 och den 17 är det först Ostindiska Directionen, följt av middag och "afton war Concert hos mig då hr Lolli spelte en Solo Concert." Närvarande var bl.a. herrarna Schindler och Bäck. För att få en förståelse vilka Patrick spelade tillsammans med vid deras besök i Göteborg skall vi stanna ett tag vid *Antonio Lolli* (ca. 1730–1802, LMA utl. I. nr 5), italiensk violinist och tonsättare. Lolli var anställd vid Katarina den II:s hov efter att ha varit soloviolinist både i Wien och Paris. Efter ett kringflackande liv där han besökte Skandinavien flera gånger, återvände han till Italien, Neapel och sedan Palermo. I Sverige turnerade han med sin då 8-åriga son Filippo som spelade violoncell. Vretblad citerar en strid i Stockholms-Posten kring en annan musiker "hr Noell" där det finns omdömen om Lolli som kan vara intressant för reflektioner kring vad för musik Alströmer utövade tillsammans med italienaren:

Sjelfva den namnkunnige konstspelare (Violonisten Lolli), som för någon tid sedan sysselsatte våra Musik kännares upmärksamhet, gjorde efter min tanke, mera förbistring i deras omdöme, än förädling i deras smak. Mera rik i noter än tankar, väckte

28. Se vidare Vretblad 1918 s. 291: "Mantioli (Mancioli), sångare (kastrat) från Neapel. Han uppträdde i Stockholm den 11 och 18 januari tillsammans med hr Megelin."

29. Se Vretblad 1918 s. 292: Carl Ignatius Bartholomeus Megelin (1763–1836), medlem av hovkapellet. Han var med och framförde stycken ur Mozarts *Don Juan* och *Trollflöjten* (Vretblad 1918 s. 120) och det är väl inte helt omöjligt att Mozart även klingande i Göteborg vid hans besök. Första gången en Mozartsymfoni uppfördes i Stockholm enligt annons i Dagligt Allehanda är emellertid 1789 (se Vretblad 1918 s. 236). Megelin är flitig konsertgivare vid 1700-talets slut enligt samma källa.

30. Se även Berg 1914 s. 133.

31. Patrick har sitt piano organiserat hos nämnda Jöransson. Det finns en Christian Ludvig Jöransson (1728–1820, LMA nr 37). Denna Jöransson, medlem av Utile Dulci och violinist, figurerar i brevväxlingen mellan Gjörwell och Patrick. Men enligt Hescher (1942) hade bemålde Jöransson burskap i Stockholm.

32. William Chalmers (1748–1811), medlem av styrelsen för Ostindiska kompaniet. Bekostade "Chalmerska slöjdskolan" som utvecklades till Chalmers tekniska högskola.

33. Se Vretblad 1918 s. 291: kan möjligen vara Jean P. E. Martini (M. il Tedesco) (1741–1816), tonsättare vars verk Sinfonie "La Battaglia d'Ivry" uppfördes den 14 november 1779 och den 4 januari 1784 och en duett den 26 februari 1797.

han med all sin konst endast hvad man kallar förundran, genom svåra passager, mestadelen obegripeliga för örat och otjenliga för passion. Kort sagt: Man hade af denne konstmästaren på hörselns vägnar, föga annat nöje, än ögat har af en lindansare. (Vretblad 1918 s. 57, Stockholms-Posten 1779, nr 271, den 29 november).

År 1779 är den italienska musiken i centrum:

Torsdag. f.m. for jag ut med Amiral Schönström i dess Slup till Kongl. Orlogs Eskadern, och steg ombord på chefskeppet Sophia Magdalena, där jag blev befald at spisa middag hos hans kongl. Höghet Hertig Carl. [...] Därefter i Vauxhallen, hwarest Italiensk Musicus lät höra sig på Mandolin och spelte förträffligt.

Den italienska musikern hette Zaneboni,³⁴ vilket framgår av dagboken den 18 juli då han spelade på middagen hemma hos Patrick med talrika gäster. Den 9 var det konsert hos Schindler.

I september är det konsert på Rådstugusalen "hwarest en Musicus Brikman upförde en concert och spelte solo på violin och Clarinett", i oktober är det konsert hos herr Beyer, "hwarest hr Reinert spelte solo på waldthorn, och wi gjorde ett sammanskott till honom efter soupe".

Året 1782 inleds med besök av violinisten i hovkapellet *F. B. Augusti*. Han var gift med en sångerska född Salomoni och bror till en violinist som figurerar senare i dagboken. Denna *Lovisa Sofia Augusti Salomoni* (1756–90, LMA nr 106) beskrivs av Dahlgren³⁵ enligt följande:

Hon eger ej allenast god ton – säger en samtida – utan förenar ock med sin goda stämna en ogemen färdighet och god method, så att hon med skäl kan anses för en af våra första och bästa sångerskor. Hon är förträfflig som *Euridice* i "Orpheus", som *Kärleken* i "Adonis" och *Astrild* i "Silvie".

Efter provet den 3 januari äger konserten rum tre dagar senare:

6. Söndag. och den 13 dag Jul. f.m. Contoiret. middag och afton hos Bror Clas. e.m. visiter sedan på concerten på Rådstugusalen hwarest hr Augusti upförde den af Klöffler komponerade Musicaliska Bataille med 2 Orchester och spelte äfwen Solo. Alla amateurerne och La Hay spelte ock med. Sedan spelte whist hos Br Clas.

Göteborgstidningarna talar om att det rör sig om ett verk för "2 orkestrar om 80 personer, och som till dato är uppförd endast i Berlin och Amsterdam".³⁶ Fråga är hur

34. Denne Zaneboni figurerar också i den tidigare refererade debatten i Stockholms-Posten 1779: "om et Instruments ferma handterande kan blifva skäl, hafva vi många, och ibland dem Herr Zaneboni, hvilken med all delicatess på sin lilla Mandolin utförer alt detsamma som herr Noelli på sin stora Pantaleon." (Vretblad 1918 s. 65) Zaneboni nämns första gången i Dagligt Allehandas konsertannonser den 19 september 1779.

35. Dahlgren 1866 s. 43.

36. "Kungl. kammarmusikus herr Augusti en stor konsert på rådhusalen med 2 orkestrar, varvid uppföres en "ny musique, som representerar en fullkomlig musicalisk Bataille, komponerad af den berömde musique-directeuren hr Klöffler för 2 orkestrar om 80 personer, och som till dato är uppförd endast i Berlin och Amsterdam. Herr Augusti låter äfwen höra sig i en violinsolo. Början sker kl 5 e.m. biljetter à 16 skill Specie." (Berg 1914 s. 131)

många musiker som framförde verket i Göteborg?

Johan Friedrich Klöffler (1725–90) är rikligt förekommande i svenska 1700-talskällor.³⁷ Han var medlem i *Utile Dulci* och skrev ett stort antal verk, symfonier, konserter och kammarmusik i Mannheimerstil. Den musikalska bataljen som nämns ovan anges i NG 10 s. 111 som "one of his bestknown works". Den skrevs år 1777 och var alltså ett ganska nytt verk då det framfördes i Göteborg.

Fredagen den 12 april är Patrick först hos Schindler sedan på "La Hays Concert hwarest hr Merckel³⁸ lät höra sig solo på Trompet och hr Simson på violoncelle".

15. Måndag. f.m. Contoiret. middag hemma böd hr La Hay, Trompetvirtuoserna Pesco³⁹ och Merckell, hr Simson, Ruthensparre, Lector Rothof, Br Jan. e.m. på Sahlgrenska siukhuset hwarest Operation gjordes af dr Pellier på 4 fattiga blinda, sedan på hr Schindlers Concert. afton hos Br Clas, som nu är ständigt bättre

Ett nytt, mycket celebrert besök får Patrick den 10 oktober av Eligo Celestino (1739–1812, LMA utl. l. nr 10), en av sin tids mera firade violinister, orkesterledare och kompositörer:

10. Torsdag. f.m. Contoiret. middag hos Br Clas. e.m. visiter. Contoiret, sedan på La Hays Concert hwarest Consermästaren wid Meklenburgschwerinska hofvet hr Celestino spelte en violinsolo, och dess fru söng en Aria. sedan souperade där med dem.

Nu blir det musicerande, sannolikt på hög nivå med ett flertal professionella utländska musiker i ensemblen. Konserten den 18 april var tydligen en verklig succé: "sedan på Gymnasiesalen, hwarest hr Celestino upförde en wacker Concert uti hwilcken han spelade tvenne Violinconcerter och hans fru söng 3 arier."

Tre dagar senare har vi en ny gäst på den musikalska klubben "hwarest hr Thurner spelte solo på Fleut Traversière". Vid denna tid fanns två bröder Thurner anställda vid hovkapellet: Anton och Franz.⁴⁰ Thurner ger flera konserter; den 7 november med fru Appia bland åhörarna och den 11 tillsammans med La Hay som spelar violinsolo. Den 12 musicerar Patrick med hr Thurner och fru Appia. Den 14 november nämns för första gången greve Posse, vars döttrar Patrick senare kommer att musicera med och som kommer att köpa Patricks egendom i Alingsås.

En ny musiker, hr Kempfer, dyker upp tillsammans med några av de vanliga musikvännerna, kaptan Treffenberg och archiater Leyonmarck den 9 december. Kempfer är med bland middagsgästerna den 15 och den 16 framgår det vad för slags

37. Se Walin 1941 med talrika hänvisningar s. 425. Greger Andersson har i flera sammanhang spårat Klöffler vid sina inventeringar, se t.ex. 1996 s. 51 om Klöfflers "Periodique sinfonier" som Friedrich Kraus kopierade ur baron Barnekows samlingar.

38. Carl Merkel (Meckl) (1734–1804) trumpetare i hovkapellet. Se Vretblad 1918 s. 292 om hans konsertframträdande.

39. Se Vretblad 1918 s. 218 f. Besko (=Pesko).

40. Se Vretblad 1918 s. 29.

musiker det är fråga om:

16. Måndag. f.m. Contoïret och ute i affärer. middag hemma de vanliga. e.m. i Fri-murarbarnhus Directionen, Contoïret, sedan på Rådstugusalen, hwarest hr Kempfer upförde sin Concert och spelte Solo på Contrabas. afton hos Clas.

Kempfer är kvar även den 19 på La Hays konsert och likaså den ständigt närvarande fru Appia och firar tydligen julen med Patrick.

Måndagen den 17 januari 1783 är det åter celebret musikbesök: det är den italienska tonsättaren och violinisten Bartolomeo Campagnoli (1751–1827, LMA utl. l. nr 9). Denne är väl musikhistoriskt dokumenterad, bl.a. i J. Leonard Höijers *Musik-Lexikon* från 1864. Campagnoli spelade den 19 januari och 2 februari 1783 i Stora Riddarhussalen, då hans egen violinkonsert framfördes. Han framför även ett violinsolo med Uttini som dirigent. Campagnoli hade inte haft många dagar på sig att vila upp efter resan från Stockholm inför Göteborgskonserten! Prov inför nästa konsert äger rum den 20 januari och fyra dagar senare går konserten av stapeln med solo och solokonsert.⁴¹ Efteråt är Fru Appia med och superar tillsammans med solisten.

Flöjtisten Carl Fredrik Martens, av Patrick benämnd Martin, spelar åter söndagen den 30 tillsammans med violoncellisten Simson. Måndagen den 7 april är säsongens sista La Hay-konsert.

Den 28 april är det stor bjudning med anledning av den danska envoyen greve Reventlaus besök med ett stort uppbåd av gäster, både militärer, de mest prominenta köpmännen, biskopen och domprosten m.fl. Patrick tar med sig greven på olika visiter och sedan "på Concert på Rådstugusalen, hwarest hr Celestino spelte solo och dess fru söng". Den 16 mars 1783 uppträdde fru Celestino med maken i Stora Riddarsalen i Stockholm med "Aria m. obl. violin."⁴²

I september återkommer hr Zierlein och spelar clavecin och clavér, enligt tidningarna "accompagnerad af violine, och Basse" dvs. av La Hay och Simson.⁴³ Den tidigare presenterade trion av Schindler skulle ha passat bra i sammanhanget!

Söndagen den 7 december låter Kungl Kammarmusicus Salomoni "höra sig solo på Pantalón"; till slut uppföres "en musik vid namn Slädfarten".⁴⁴ Denne *Carl Fredrik Willhelm Salomoni* (1752–1812) vet Vretblad att berätta om. Han var från början violinist, men fick bli lämpligt "sujet" som skulle följa virtuosen på instrumentet Noëlli som elev och utbilda sig på instrumentet ifråga. Enligt Vretblad fängade han i Stockholm "dess konsertpublik med sin talang på pantaleon."⁴⁵

41. Se Berg 1914 s. 133.

42. Vretblad 1918 s. 2.

43. Berg 1914 s. 134.

44. Berg 1914 s. 134.

45. Vretblad 1918. s. 66. Pantaleon eller pantalon var en nykonstruktion av hackbrädet som spelades med filtklädda klubbor.

År 1784, på La Hays sista Academi de Musique för säsongen sjunger "unge Lalin" och dagen därpå både far och son Lalin:

16. Fredag. f.m. i Ostindiska Directionen. Contoïret. middag och afton hos Bror Clas. e.m. Contoïret, sedan på Comoedien hwarest la Colonie upfördes. I dag war min namnsdag då herrar Amateurer om morgonen kl 7 upförde en Cantat hwaruti hofsecreteraren Lalin, dess son, Archiater Leyonmark och inspector Trotzig söngo. Äfven fick jag ett bref med guldjettone, hwarpå war min bröstbild på ena och Rid-dare Denise på andra sidan.

Pappa Lalin, Lars Samuel (1729–85, LMA nr 14) var sångmästare vid operan, hovsekreterare och framgångsrik bearbetare av operatexter. Sonen Johan Samuel (1769–96) var aktör och sångare vid operan och hovsångare. Båda uppträdde ofta i konsertsammanhang i Stockholm.⁴⁶ I en memoria skriven av Patrick över utlånade och återlämnade noter och böcker visar det sig att Lalin lånat Mattias Ventos (1735–76) duetter, möjligen någon engelsk utgåva. Ventos musik var mycket populär i England vid denna tid.

Den 18 april kommer tre italienska musiker och sjunger och spelar mandolin. De hade tidigare, den 16 december året förut, uppträtt i Stockholm och vi får tack vare Vretblad insikt i deras repertoar:

522. *Konsert*, i St. Ridd.-salen, kl. 4 e.m. av Hrr *Lovise Esio* och *Carrenso*. Duett för Mandolin och Mandola. *Giordani*, Favorittrondo, *Jean Klocko*, aria. *Sacchini* aria Debora (Fru *Esio* [Escheau]) Mandolin-solo (Hr Jean [= *Esio*]). Minuette i 7 variat:r. Bilj 16 sk.

Antonio Sacchini var känd för operan *Colonien eller nybygget* som gavs i Stockholm år 1783 och året efter i Göteborg (se artikel i Sohlmans lexikon uppl. 2 del 5 s. 257), Tommaso Giordani (1730–1806) var liksom Sacchini uppskattad för sin lätta och galanta stil.

Lalin far och son uppträder också i andra Göteborgsfamiljer och stannar i staden en längre tid. Den 7 maj är det middag hos Patrick för släkten, bröderna och Silver-sköldarna dessutom "hofsecret. Lalin, dess son och hr Bäck och hr Jöransson. e.m. musicerade på mitt instrument, då Lalin och dess son söngo."

Den 15 juni kommer två danska virtoser på besök "hr Haas på violoncelle och hr Berthelsen på violin". Redan två dagar efter deras konsert är det dags för nya musikgäster: Herrarna Steinmüller, Johan Joseph (1763–1808) och Wilhelm (d. 1798). De uppträdde på våren 1785 i Stockholm och blir anställda vid hovkapellet, en anställning de kombinerar med flitigt konserterande. Oboisten Johan Gottlieb Mayer (1762–1835) var likaledes hovkapellist med aktivt deltagande i konsertlivet.⁴⁷ Besök på Vauxhallen följs av konsert med bröderna Steinmüller på La Hays Academie de Musique och sedan konsert i Vauxhallen den 29 "hwarest Bröderna

46. Se vidare Vretblad 1918 s. 290f.

47. Se Vretblad 1918 s. 77, 295 resp. 292.

Steinmüllers upförde en wacker waldhornsconcert och amateurerne assisterade." Den 1 juli blåste bröderna Steinmüller "på waldthorn ganska wäl", vilket som sagt innebär ett mycket positivt omdöme för att vara Patrick Alströmers dagbok.

Resande från Stockholm noteras också den 29 juli och den 5 augusti är det ånyo dags för en dansk musiker på scenen: Johan Anders Kirchhoff (1722–99, LMA utl. I. nr 8) från Köpenhamn som "spelade excellent solo på kung Davids harpa", vilket måste ha varit något helt sjusärdeles. Hr Kirchhoffs konsert fredagen den 13 augusti föregås av en större middag.

Påföljande lördag spelar Kirchhoff hos fru Hall och superar därstädes och den 15 är det bror Clas som får lyssna till harpspelaren. Brevet är mycket personligt:

Som höbergningen här nu är slutad och jag nästan för första gången såsom Ägare vistats någon tid här, så måste jag göra gästebud för Bönderne och har dertill utsett nästa söndags afton och måndags afton [...] Var derfore Du god och kom hit nästa söndag och tag Svägerskan samt Din Dotter, Son, och herr Alberg med Dig, i fall Alberg dertil har lust. Om Du råkar min mor kan Du äfven bedia henne hit. Jag vill önska at Du måtte kunna få Harponisten äfven hit med Dig på det jag måtte få höra honom CA [Clas]. Sara instämmer med Clas och ber at Svåger med samtelig Herrskapet ville vara goda och komma hit och taga sig en liten dans. Sara. (UUB G 6:8 nr 1511)

Patrick följer uppmaningen:

15. Söndag. f.m. reste med hr Kirchhoff till Gåsewad till Br. Clas. e.m. speltes på harpa och musicerades quartette. Därefter sågo på ett Calas br Clas gjorde åt alla godsets bönder efter slutad bärgning. afton musicerade vidare.

Dagen därpå reser Patrick med hr Kirchhoff och harpan till Göteborg och man superar på Christinelund. Den 17 augusti musicerar man i hr Halls salong och den 19 är det dags för "La Hays Academie de Musique, som i afton war den sista. Hr Kirchhoff spelte på harpa och Jonas framförde en Quartette af Haydn."

Den 20 är det avskedsdag för harpspelaren Kirchhoff som reser till Christiania och London, samtidigt som hemkomna gäster från Marseille och Hamburg kan berätta om sina resor på Patricks middag. Vretblad kan berätta att hr Kirchhoff uppträdde lördagen den andra december 1780 i Riddarsalen i en konsert under Uttinis ledning. Programmet innehöll "Concert och sonata för Davids Harpa (Hr Kirchhoff). C. Stenborg, Aria bravoura och Aria m. ackomp. av Harpa (fru Olin)". Stenborgs aria var komponerad för detta tillfälle.

Den 2 september är det ytterligare ett celeberrt musikbesök. Då återkommer violinisten Antonio Lolli (1730–1802) och vid middagsbjudningen återfinns bl.a. bassångaren lektor Moberg. Därefter beger man sig till La Hays provkonsert och återvänder sedan hem till Patrick för att supera.

Fredagen blir en minnesvärd konsertdag:

e.m. Contoïret. sedan på Rådhusalen wharest hr Lolli upförde en Concert, och spelte oförlikneligen solo på violin. Jonas hitkom från Kilanda att höra honom. afton på Christinædal hos bror Clas.

Vi nöjer oss med dessa exempel på vad Göteborgs musikliv kunde bjuda på av internationella besökare under dagbokens två decennier. Utifrån deras repertoar kan vi föreställa oss vad som kan ha klingat i staden av skön musik på skilda instrument under den aktuella tiden.

Släkt och vänner bland musikanterna

Många av Patricks musikvänner finner vi bland en trängre vänkrets och bland släktingarna. Vi har mött ett flertal av dem i andra sammanhang, men några kräver ytterligare kommentarer. I detta sammanhang skulle man kunna göra intressanta sociogram och en utförlig beskrivning kring en musiksocial miljö, där källmaterialet flödar synnerligen rikt.

Många av 1700-talets konstnärer har valt musicerande familjer som motiv. Det är ofta fråga om mycket idylliserande framställningar och man undrar ibland hur många tårar i form av påtvingad övning som ligger bakom detta!

Patrick musicerar som sagt först tillsammans med bröderna, *August, Clas* och *Johan*, men den som han senare kom att kontinuerligt musicera med är svågern i första giftet, *Carl Ollonberg*⁴⁸ (1740–1818, LMA nr 27), en äventyrlig herre, som år 1759 blev fånge hos preussarna i Pommerska kriget. Ollonberg uppträdde som vi sett på La Hays konsert och var således professionell i sin konstnärliga utövning. Av de tre dottrarna, *Christina Maria* (1762–1832), *Margareta Hedvig* (1763–1835, LMA nr 164) och *Anna Helena* (1764–92) blev den näst äldsta invald i Musikaliska akademien och var verksam som konsertsångerska och konstnärinna. Hon var gift med Nils August Cronstedt af Fullerö och stod honom bi när han blev inburad på Varbergs fästning på ett sätt, som Patrick skildrar med stor empati i sina brev till Gjörwell. (KB, G 7). Flickornas intresse för teater och musik stimulerades tidigt. Låt oss stanna vid teaterframträdandet hos bror Clas ett ögonblick, eftersom detta återspeglas i flera brev och blev en händelse som gick till historien.

Hemkommen från Stockholm 1776 uppfördes en tragedi *Gaston och Bayard af Belloy*⁴⁹ samt opera comique *Silvain af Marmontel*⁵⁰ "öfversatt på vers af ett vittert fruntimmer [A.M. Lenngren] musik af Grétry" (Dahlgren 1866 s. 337) där Patricks dottrar medverkar.

Ungefär samtidigt skriver Clas till brodern:

48. Brevväxlingen med Patrick under perioden 1760–79 finns dokumenterad i form av 27 brev, se UUB G 6:39. Se vidare Elgenstierna 1925 nr 27 s. 55.

49. Denna uppfördes från 13 mars 1801 till 7 mars 1804 i Stockholm enligt Dahlgren 1866 s. 22.

50. Jean François Marmontel (1723–99), librettist och litteratör, Gustaf III:s favorit som bl.a. skrev libretti för Rameau och livligt deltog i tidens operadebatt. Musiken till *Silvain* (1770) var skriven av A. E. M Grétry.

La Belle Orgeuilleuse af des Touches blir den lilla piécen hvaruti både Stina Maja och Anna Lena äro med. Mlle Walcke blir Pulcherie. Hade Stina Maja varit här så hade hon blifvit Adelaide, men som många repetitioner fordras i stora piécer så måste vi taga dem som är här. (UUB G 6:8 nr 1474, Göteborg 5 januari 1776)

Dagen efter rapporterar Patrick till vännen Gjörwell:

... nu en månad ständigt flackat och rest. Först var jag i Götheborg 14 dagar. Där woro ständige Baler, Comodier, Concerter, Piqueniquer, Assembléer etc. nästan hwar dag. Ibland annat upfördes i Br Clases Hus, samt sedan i Herr Halls stora salong l'honet Criminel och efteråt en liten piéce Celine i hwilka gens de qualité, och däribland mina Barn, agerade. Det geck rätt väl och blef en riktig Theatre därtill upsatt. (KB G 7:4 nr 1, 6 januari 1776).

Annars återkommer ständigt i dagboken upplysningen "musicerade med mina flickor", ibland med någon av de gästande artisterna såsom t.ex. fru Dorcetti, ibland med tillresta officerare eller affärsmän. Flickorna var också med i Stockholm och uppträdde där på bjudningar omväxlande med brodern Jonas.

Patrick musicerar ofta hos bror Clas tillsammans med sonen *Jonas Alströmer* (1769–1845, LMA nr 100), sedermera kanslist och amatörviolinist. Jonas blev också medlem i Harmoniska sällskapet och var sannolikt primarie vid kvartettspel eftersom det uttryckligen står att det är *han* som framför kvartetter av "Hayden".

En av Patricks närmaste musikvänner, den tidigare nämnde archiatern från Uddevalla, Doktor *Johan Jacob Leijonmarck* (1729–1818) flöjtist och medlem i Utile Dulci, var vid denna tid "Ordinarie Provincial-Medicus i Götheborgs och Bohus Län," året 1782 i Filipstad och sedan åter i Göteborg och Varberg. Han var känd "för mycken gudfruktighet, vidsträckt lärdom och såsom en stor Musicus."⁵¹ Uddevalla-archiatern Leijonmarck träffade Patrick även under sin Stockholmsvistelse den 28 augusti, då han hela dagen är hos honom och musicerar. Den 31 samma månad musicerar Leijonmarck tillsammans med Patricks bror Johan.

I breven till Patrick framgår det att det inte kan vara så lätt att kombinera läkaryrket med musikintresset: den 13 november 1773 tackar Leijonmarck nej till en konsert med blödande hjärta: patienterna ger honom ingen möjlighet att närvara. (UUB G 6:33 nr 7257–61). Den 3 maj 1782 har vi ett liknande beklagande:

När jag får tillfälle at resa til Götheborg wet jag icke. Blifwer min tid så inskränkt hädanefter, som hittils, torde jag länge nog få wänta på at höra det präktiga Forte Piano organisé.

Mest beklagar han dock att ej kunna "upwakta min Gynnare". Den 10 september 1782 kommer ett nytt beklagande samtidigt som vi förstår att en av Patricks musikdamer, fru Dorcetti även har en riddare i Uddevalla:

Planen för den snälla fru Dorcetti war både öm och klok. Hon finner wäl ingen i Danmark, som tager sig henne wäl så ömt och, som Apollo Gothenburgensis.

51. Sacklén 1823, Andra afdelningen, Förra häftet s. 751 ff.

Leijonmarck och Patrick korresponderar också om noter:

För öfwersändande af Westphals couplette Musique-catalogue tackar ödmjukast. (Uddevalla 24 augusti 1782. En sådan katalog finns bevarad i Östadsamlingen).

Breven visar också att Leijonmarck är engagerad i tillsättandet av organistjånsten i Uddevalla, där han fruktar att okunniga bondspelmän med mediokert violinspelskunnande skall komma ifråga!

Kommerserådet *Carl Kristoffer Arfvedsson* (1735–1826)⁵², vars döttrar Patrick också musicerar med och där man är på middag eller supé titt som tätt, är också intresserad av musikaler vilket framgår av ett brev från medicinaladjunkten Anders Dahl.⁵³ Andra köpmän i Göteborg som Patrick musicerar med är *Fredrik Damm* och *Niclas Holterman*.

Eftermiddagarnas musicerande sker oftast tillsammans med familjemedlemmar, men sommardagarna fördrivs också med jakt, fiske och kortspel samt promenader på Gräfsnäs eller hemma runt ägora. Motionen var säkert helt nödvändig med tanke på det intensiva arbets- och nöjeslivet samt de många middagarna och supéerna.

Patricks betydelse för ordensväsendets etablering i Göteborg framgår bl.a. av Sven Ullmans Frimuraremusiken i Göteborg, i vilken också ett stort antal av de musiker som förekommer i dagboken återfinns. Även om man musicerade i frimurarnas lokal, på rådhuset etc. så var framförallt Vauxhallen det verkliga "konserthuset". Det var platsen för konserter, danser, festligheter, lindansare m.m.

Berg⁵⁴ har tagit fram en beskrivning i *Hwad Nytt? Hwad Nytt?* den 10 augusti 1773 som är värd att citera:

Den 15 dennes öppnades Waux-Hall uti Masthugget, det är i Kitzilska Trädgården, kl 7 om aftonen, der 5 à 600 personer infunno sig. Musiken, som anfördes af Herr *Schindler*, börjades kl. ½ 8. Hela orchestern bestod af 14 personer.

Här träffas säkerligen ungefär samma personer som gästade Patricks privata middagar och där musicerar t.ex. inspector Malmgren, fru Wenerstierna, mademoiselle Bratt, organisten Gestner, löjtnant Treffenberg, Fredric Damm, Nicolas Holterman, cornett Bratt, den franske teaterdirektören Pinsart de la Tours döttrar etc.

Ett annat centrum för musik-, teater- och kulturliv var herr och fru Halls salonger och deras sommarresidens Gunnebo.

John Hall d.ä. (1735–1802) lär ha fått sin första handelsutbildning hos Sahlgren och Alströmer, dvs. han är således nära knuten till Patrick. Hans hustru *Christina Gothén* (1749–1825) var dotter till superkargören i Ostindiska kompaniet Anders Gothén och således även hon invävd i samma sociala mönster.⁵⁵ Redan den 2 juni

52. Se Hofberg 18767 del I s. 46.

53. Dahl skriver i brev till Patrick från Lund den 18 mars 1781: "Efter herr Barons och Commerce Rådets befallning har jag af herr General Consul Gloerfelt emottagit paquetter med Musikalier 1 till herr Baron och Commerce Rådet och 1 till herr Commerce Rådet Arvidsson. (UUB G 6:17 nr 248).

54. Berg 1896 s. 88 ff.

1777 dyker första notisen upp i dagboken om en konsert i Orangeriet hos Halls på Gunnebo. Låt oss avsluta detta avsnitt om musicerandet bland släkt och vänner med ett exempel på hur intensivt detta kunde vara speciellt vid högtider. Vi tar julhelgen år 1776. Den 25 december, på juldagen, musiceras efter kyrkobesök, den 26 på eftermiddagen kommer inspector Malmgren, en av de flitigare musikvännerna och musicerar, den 27 far man till Östad och musicerar och den 28 musiceras också på eftermiddagen. Den 29 är det bal till klockan 4 på morgonen och den 30 musiceras det återigen.

Patrick musicerar uppenbarligen intensivt i vissa perioder om vi får tro dagboken: andra tider är kortspelet och affärerna dominerande, men speciellt vid högtider är det musicerandet som förefaller vara det som väcker störst intresse.

Notsamlingar och notiser som källor för Göteborgs musikliv vid denna tid

Den 22 och 23 september år 1775 skriver Patrick: "F.m. lade mina noter i ordning" respektive "Lade noterne i ordning och expedierade posten". Vad av den nu bevarade Alströmerska notsamlingen kan tänkas ha ingått i denna notsamling och hur mycket fanns där som nu förkommit?

Att de musiker som gästade Göteborg med all sannolikhet framförde den repertoar som de spelade annorstädes får vi hålla för troligt, ja nästan självklart. Detta kan ge oss en allmän föreställning om repertoaren. Kan vi gå vidare och få fram en mera detaljerad repertoar?

Av "de utlånade saker" som redovisas i Patricks efterlämnade anteckningar finns säkra belegg för noter som har varit i Patricks ägo och som lånats ut till hans bekanta. Här följer några exempel på personer (kursiverade) som lånat noter av Patrick:

Biörnberg, "Bass Arien at spela med dulcian". Sannolikt avses baronen och spelkamraten Carl Biörnberg (1735–90, LMA nr 25) i Stockholm, medlem även av Utile Dulci, fagottist eller dulcianspelare.

Fröken Kirstein som lånat "Engelska Operaboken", bör vara en dotter till Mauritz Kirstein (1742–1802, LMA nr 58), hornist i Utile Dulci, förskingrare av Riddarhusets och Musikaliska akademiens kassor, och som avslutade karriären med att bli kypare i Göteborg.

Hedengran som dels lånat "Richters Claversaker" dels något av Bach och andra "Claversaker", hette Sven i förnamn och var cembalist i Utile Dulci (1731–1809, LMA nr 56) och medlem i Arla Coldinuorden.

Brüssel, bör vara en annan cembalist i Utile Dulci, Johan Brösel (1738–1802,

55. Se vidare Baeckström 1977.

LMA nr 65), som hade lånat "Schuman Clav. Saker och och Pellegrinos Claverkonsert". Även "Wagenseil Claver Concerter".

Augusti, sannolikt den tidigare presenterade fru Augusti eller hennes man, som hade lånat Pescettis Aria.

Lalin har som ovan nämnts lånat Ventos Duetter samt en aria av Sarti.

Zellbell har lånat Geminiani, Boccherini samt "stämmorna till mina begge Arier". Längre ned på listan står "Simphonie" och "Geminiani, Galuppi Aria och partitur".

Calle, sannolikt svågern Ollonberg, "5 differente Trios". Detta överensstämmer väl med dagbokens besättning när han träffar sin sväger.

När *Zellbell* nämns för andra gången på listan för att ha lånat Passionsmusiken, står det "1770" därefter överstruket "utlånt". Den sistnämnda årsangivelsen tyder på att listan tillkommit tidigare än den period som är aktuell för denna uppsats. Dessamma gäller sannolikt en kortare promemoria på utlånta böcker och noter som upptar Ventors Trio, "1 viol med foder", överstruket och därmed sannolikt återlämnat samt några oboestämmor till en komposition av Abel. Här har åter Calle Ollonberg fått låna noter: "4 Trios af Campioni med de swåra Basarne, Agrells Claversonater, Geminiani solo, Rutini Claversaker, Corelli solo". Dessutom "Dikman. Passionsmusiken"⁵⁶ och slutligen Gasparinos Trio.

En annan lista med musikalier är sammanställd av Carl Nyrén som arbetade med bl.a. färdigställandet av en katalog över Jonas Alströmers böcker. Beträffande Romans sonata i A-dur à 3 och "Handels overtura in Pharamond à 7 partie" står det angivet "Hr Leyonmarck tillhöriga". Det gäller också Martinis 15 trios. Detta kan vara den ovan omtalade Uddevallaläkaren. Beträffande Glucks "favorite songs in opera", Hasses "Annibal in Capua" och Galuppi "Enrico" står de angivna som "herr Liedners" och Herrar Karsten och Lalin står för ett flertal noter. Den förstnämnde bör vara poeten Bengt Lidners far, organist i Göteborg och de senare hovsångarna har vi mött i andra sammanhang.

Andra listor med verk fördelade på "simphonier", "Sextetter", "Quintetter", "Trios", "Duetti" och "Solo" har ingen motsvarighet i den nu bevarade Alströmerska notsamlingen på SMB. Kanske är de helt enkelt försäljningslistor? Verken i fråga kan ha spelats i såväl Stockholm som Göteborg. En lista med rubrik "Patrick Alströmer" och ej i dennes handstil tar upp en hel serie verk av i huvudsak äldre tonsättare, bl.a. Scacchi, Händel och Telemann.

56. Se Norlind&Trobäck 1926 s. 62.

Den alströmerska notsamlingen

När Kanslirådet Nerès⁵⁷ bibliotek skall försäljas år 1751 sätts Patrick att bevaka vissa böcker som fader Jonas vill köpa in till sitt bibliotek. I bilagan till brevet finns bland böckerna en punkt "144 utg. Musique" som sedermera kommenteras av fader Jonas:

Jag är nöjd at du tilsamlat dig några Musikalier allenast att du dermed ej försummar dina angelägnare sysslor.⁵⁸

Jonas är ängslig över sonens intressen vid sidan av affärerna. Så t.ex. anser Jonas att beträffande ridning räcker det med att kunna ta sig på och av hästen: "det öfvriga är mer nödigt för en Cavallerist än dig."⁵⁹ Det ger också relief till det av Walin återgivna brevet om en annan aktivitet som alltför mycket upptar sonen Patricks tid och intresse:

Min käre Son Patrick. Med sidsta Påst har iag bekommit dit bref af d. 18 denna tillijka med din Cassa Räkning för Martij månad hvilken är Examinerad och befunnen Richtig, men huru länge wil du Continuera med Wesströms Information utij GeneralBasen, iag fructar at du der utij finner för mycken Smak, at du försummar dina angelägnare göromål, hvarföre du måste taga dig tilwähra, ty iag ärnar dig aldrig till någon Capelmästare annan än för Alingsås wäfstohlar. (Citerat efter Walin 1945 s. 106)⁶⁰

Patrick var inte enbart intresserad av att samla noter utan gjorde även aktiva försök att få kompositörer till Göteborg, något som vi redan givit exempel på. En första pusselbit i samlingen är sannolikt notdelen ur kanslirådet Nerès bibliotek. Cari Johansson har följt brevväxlingen mellan Clas och Johan till Patrick och därmed visat notsamlingens berikande av musik från Italien och England. Johansson påvisar också hur Patrick förvärvar musiklärare direkt från musikförlag och -handlare i utlandet. Den tidigare nämnde Fougts var en viktig notförmedlare, och tryckeriet hade Patrick kontakt med även efter Fougts död.⁶¹ I brev från Fredric Damm 1773–75 finns olika upplysningar om musiklärköp och musiklärutbyte.⁶² Att mycket av samlingen försvunnit har Johansson dokumenterat genom att påvisa hur bevisligen inköpta verk inte finns i den nu bevarade samlingen, som antingen brandskattats eller till vissa delar försålts på auktion, kanske vid Alströmers obestånd.

Walin har lyft fram ett brev från Carl Maria von Webers far, Franz Anton, som erbjuder en magnifik notsamling år 1785, innefattande bl.a. verk av Mozart, presen-

57. Se Anrep, 1862 s. 24. Joachim Neresius, Nobil von Nerès var född i Göteborg där han 1723 var "Politiae- och Kommerce-Borgmästare". Han var gift med Catharina Schede, dotter till professor Johannes Schede, vilket kanske är en delförklaring till hans stora boksamling.

58. Se brev UUB G 6:10 nr 1822, 27 mars 1751.

59. UUB G 6:10 nr 1828 a.

60. UUB G 6:10 nr 1827 a.

61. Johansson 1961 s. 200.

62. UUB G 6:17 nr 3495–3497.

terad med ett NB och stora bokstäver! I sina genomgångar av tullhandlingar har Bertil Andersson funnit att så sent som på 1780-talet inköpte Alströmer noter och strängar från Hamburg. Men år 1785 finns inget belägg för att affären med Weber gick i lås. Det är också en period av ekonomiska bekymmer hos familjen Alströmer, som innebär att dyrbara notsamlingar knappast kunde betraktas som prioriterade inköp på dagordningen. Cari Johansson menar att "Sådan samlingen nu föreligger, ger den ändå en rätt klar bild av den smakriktning som bröderna Alströmer företrodde".⁶³ Framförallt kännetecknades den av en förkärlek för italiensk musik och kompositioner från Mannheimskolan, medan den franska betraktas som "horribel". Antalet svenska verk är anmärkningsvärt få. Enligt Cari Johanssons slutomdöme är samlingen en av Musikaliska akademiens värdefullaste tillskott under senare år.⁶⁴

Vi kommer för närvarande inte mycket längre via notsamlingarna. Cari Johanssons inringning av brödernas musiksmak kan ställas i relief till de diskussioner kring musikestetiska problem som framförallt bedrevs i Stockholms-Posten, en debatt som de flitigt tidningsläsande bröderna med all säkerhet kände till. Både Gluck och Pergolesi tillhörde ju Patricks musiklärare och antagligen måste den livliga diskussionen ha intresserat honom.⁶⁵

Beträffande vad som spelades i Göteborg vid denna tid kan vi skikta materialet i olika kategorier:

1. Direkta angivelser av kompositörer och verk: Uttini, Haydn, Müller en rad franska vaudevillkompositörer, Stenborg och några ytterligare svenska sångspelstonsättare.
2. Tonsättare som med all sannolikhet spelade egna verk: Naumann, Zellbell d.y., Lolli, Campioli m.fl.
3. Tillresande virtuoser som spelade egna variationsverk och liknande stycken i Stockholm på konsert och någon tid senare uppträder i Göteborg, varvid en ny repertoar förefaller mindre sannolikt.
4. Noter, t.ex. trios, kvartetter etc. som utlånats av Patrick till framförallt spelkamrater som svågern Carl Ollonberg eller Uddevallavännen archiater Leyonmarck.

Detta material förefaller inte vara direkt korrelerat med den nuvarande Alströmersamlingen, utan sambanden här är mycket komplicerade och kräver en egen utredning.

De regelbundna konserterna, hemmusicerandet, teaterföreställningar etc. ger emellertid sammantaget en ganska imponerande bild av vad 1700-talet kunde erbjuda av högre ståndsusicerande och kanske också delvis medelklassmusicerande i Göteborg såsom det återspeglas i Patricks dagbok.

63. Johansson 1961 s. 201.

64. Johansson 1961 s. 206.

65. Se Leux-Henschen 1956 och 1958.

Trio à Violino
& Basso.

Composé par M. Schindler

Piano forte

Amoroso

Fine

Notex. Början på första satsen av klaverstämman i Benedictus Schindlers trio för klaver, violin och violoncell. Se vidare ovan sidan 63.

Sammanfattning

Möjligheterna att förstå innevånarna i 1700-talets Göteborg och deras musikliv är begränsat till de möjligheter som finns att ställa deras olika estetiska och sociala relationer till varandra. I det här fallet är det också viktigt att påminna sig om att 1700-talets förhållningssätt till konstmusiken var en helt annan än i dag. För 1700-talets musikmänniska – med undantag av en mindre grupp antikvariska entusiaster i London och annorstädes – var den nya konsten den väsentliga och den gamla närmast en omöjlighet, inte helt olik vad som under 1900-talet sker med den s.k. populärmusiken. Det är utifrån det perspektivet vi måste se Patrick Alströmers innovation: han är direkt eller indirekt förmedlaren av musik genom sina kontakter och genom att kontinuerligt umgås med de musiker som kommer till staden. Säkert fanns här flera: Fredrik Damm, bröderna Holterman, archiatern Leyonmarck för att inte tala om de olika stadsmusikanterna, Leiditz, La Hay, Schindler, Simson etc.

Nivån på musiklivet var säkerligen hög: att spela Ditters von Dittersdorf eller Klöffler i konsertsammanhang eller Haydns kvartetter och Uttinis operaarior bland affärsmän och prästdöttrar, tyder på en mycket hög musikalisk nivå vilket även Berg intygar i sina båda studier av musik och teater i Göteborg. Bakom musicerandet tycker jag mig skymta en hel del av vad vi i dag uppfattar som "Göteborgsandan" när den är som mest positiv: en bred social tolerans, att "få vara med". I nästa skede av arbetet skall jag tillsammans med de nämnda ekonomihistorikerna försöka göra en bredare bild av Göteborgs musikliv. Kanske kommer därvid Patrick Alströmers eftermäle att förändras. Vi måste påminna oss om att hans mer professionella musikerperiod var avslutad när han kom till Göteborg. Ett steg vidare är också att göra klingande versioner av det som de skriftliga källorna ger, inte bara i form av nya manuskript utan även konstellationer av de dåtida vanliga ensemblerna: trio, kvartett, kvintett och sextett som framförde den då nya musiken såsom t.ex. symfonier av Haydn, Dittersdorf, Klöffler, Müller m.fl. till det göteborgska borgerskapets fröjd.

Litteratur

- Andersson, Bertil 1996: *Från fästningsstad till handelsstad 1619–1820. Göteborgs historia. Näringsliv och samhällsutveckling*. I, Stockholm
- Andersson, Greger 1993: "Städerna som musikmiljö", i *Musiken i Sverige*. II, Stockholm, s. 143–168
- Andersson, Greger 1996, "Repertoaren under 1700-talet", i *Spelglädje i Lundagård. 250 år med Akademiska kapellet*. Lund, s. 29–57
- Anrep, Gabriel 1862: *Svenska adelns ättar-taflor*. Stockholm
- Baekström, Arvid 1977: *Gunnebo I: Egendomen och ägorna*. Nordiska museets handlingar 88, Göteborg
- Barry, Kevin 1987: *Language, Music and the Sign: A Study in Aesthetics, Poetics and Poetic Practise from Collins to Coleridge*. Cambridge
- Berg, Wilhelm 1896, 1898, 1900: *Anteckningar om Göteborgs äldre teatrar*. 1–3, Göteborg
- Berg, Wilhelm 1914: *Bidrag till musikens historia i Göteborg 1754–1892*. 1–2, Göteborg
- Brolén, Carl Axel 1917: *Om Alströmerska brevsamlingen i Upsala universitets bibliotek*. Upsala

- Burney, Charles 1771: *The Present State of Music in France and Italy: or the Journal of a Tour through those Countries, undertaken to collect Materials for a General History of Music*. London 1771. Utg. av Percy A. Scholes, London 1959
- Burney, Charles 1773: *The Present State of Music in Germany, the Netherlands and the United Provinces. Or the Journal of a Tour through those Countries, undertaken to collect Materials for a General History of Music*. London 1773. Utg. av Percy A. Scholes, London 1959
- Carlsson, Anders 1996: "Handel och Bacchus eller Händel och Bach?" *Det borgerliga musikkivet och dess orkesterbildningar i köpmannastaden Göteborg under andra hälften av 1800-talet*. Diss., Göteborg
- Christensson, Jakob 1996: *Lyckoriket. Studier i svensk upplysning*. Stockholm
- Cosgrove, Peter W. 1988/89: "Affective Unities: The Aesthetics of Music and Factional Instability in Eighteenth-Century England" i *Eighteenth-Century Studies*, vol. 22, Number 2 Winter 1988/89, s. 133–155.
- Dahlgren, Fredrik August 1866: *Förteckning öfver svenska skådespel uppförda på Stockholms Theatrar 1737–1863 och kongl. Theatrarnes personal 1773–1863 med flera anteckningar*. Stockholm
- Davidsson, Åke 1957: *Studier rörande svenskt musiktryck före år 1750*. Studia Musicologica Upsaliensia V, Uppsala
- Dugaw, Dianne 1996: "Parody, Gender, and Transformation in Gay and Handel's *Acis and Galatea*", i *Eighteenth Century Studies*, vol. 28 Number 4 Summer 1996, s. 346–367.
- Edström, Olle 1996: *Göteborgs rika musikliv. En översikt mellan världskrigen*. Skrifter från Musikvetenskapliga avdelningen, Göteborgs universitet nr 42, Göteborg
- Ehrensverd, Gustaf Johan 1878–1880: *Dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof*. Utg. av E. V. Montan
- Elgenstierna, Gustaf 1925: *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*. Stockholm
- Flodmark, Johan 1903: *Elisabeth Olin och Carl Stenborg*. Stockholm
- Frye, Northrop 1990/91: "Varieties of Eighteenth-Century Sensibility", i *Eighteenth-Century Studies*, vol. 24 Number 2 Winter 1990/91, s. 157–172
- Fubini, Enrico 1994: *Music and Culture in Eighteenth Century Europe*. Chicago
- Göteborgs historia. Näringsliv och samhällsutveckling*. I–III, av Bertil Andersson, Martin Fritz och Kent Olsson, Stockholm 1996
- Gustaf III:s Opera. Minnesskrift utgiven med anledning av Kungl. Theaterns 150-årsjubileum 1773 1811 1923*. Stockholm 1923
- Gustavian Opera: an interdisciplinary reader in Swedish opera, dance and theatre 1771–1809*. Ed: Inger Mattsson, Stockholm: Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie nr 66, 1991
- Haeger, Ellika 1945: "Anteckningar om Ferdinand Zellbell d.y. och hans vokalmusik", i *STM* 1952, s. 60–83
- Hallardt, Johan Fredrik 1776: *Musik-Lexikon*. ms SMB
- Hedwall, Lennart 1991: "Johan David Zander and the Swedish opera-comique", i *Gustavian Opera*. Stockholm, s. 365–374.
- Helenius-Öberg, Eva 1986: *Svenskt klavikordbygge 1720–1820*. Diss., Uppsala, Stockholm: Musikmuseets skrifter nr 12
- Hescher, Eli 1942: "Moderna inslag i svensk ekonomisk diskussion mot 1700-talets slut", i *Ekonomisk tidskrift* nr 44 1942, s. 123–140
- Hofberg, Herman 1876: *Svenskt biografiskt handlexikon*. Stockholm
- Höijer, J. Leonard 1864: *Musik-Lexikon*. Stockholm
- Johansson, Cari 1961: "Studier kring Patrick Alströmers musiksamling", i *Studier tillägnade Carl-Allan Moberg 5 juni 1961*. *STM* 1961, s. 195–207
- Johansson, Cari 1971: "Något om de äldre samlingarna i Musikaliska akademiens bibliotek", i *Svenska musikperspektiv*. Minnesskrift vid Kungl. Musikaliska akademiens 200-årsjubileum 1971, Stockholm, s. 88–114
- Johansson, Cari 1966: "Carl Fredric Fredenheim and his Collection of Eighteenth-Century Music", i *Fontes artis musicae* vol. XIII 1966, s. 46–48.

- Johnson, Anna 1991: "The Hero and the People. On national symbols in Gustavian opera.", i *Gustavian Opera*. Stockholm, s. 173–196.
- Jonsson, Leif 1998: *Offentlig musik i Uppsala 1747–1854. Från representativ till borgerlig konsert*. Stockholm: Statens musikbibliotek
- Kungl. Musikaliska akademien: matrikel 1771–1995*. Utarbetad av Pia Nyström & Anne-Marie Elmquist. Stockholm: KMA 1996
- Kuzmick Hansell, Kathleen 1991: "Gluck's 'Orfeus and Euridice' in Stockholm. Performance practises on the way from 'Orfeo' to 'Orphée' 1773–1786", i *Gustavian Opera*. Stockholm, s. 253–280.
- Leppert, Richard 1988: *Music and Image. Domesticity, ideology and socio cultural formation in eighteenth Century England*. Cambridge
- Leux-Henschen, Irmgard 1956: "Den gustavianska kulturdebattens anonyma Gluck-propaganda i Stockholms-Posten", i *STM* 1956, s. 50–78
- Leux-Henschen, Irmgard 1958: "Den anonyma musikestetiska debatten i Stockholms Posten 1779–1780", i *STM* 1958, s. 61–134
- Liedman, Sven-Eric 1986: *Den synliga handen. Anders Berch och ekonomiämnena vid 1700-talets svenska universitet*. Stockholm
- Musiken i Sverige II. Frihetstid och Gustaviansk tid 1720–1810*. Kungl. Musikaliska akademiens skriftserie nr 74:II. Red: Leif Jonsson och Anna Ivarsdotter Johnson, Stockholm 1993
- Nicander, Henrik 1811: *Aminnelsetal på Kungl. Vetenskapsakademien den 15 dec. 1810*. Stockholm
- Norlind, Tobias 1937: "Abraham Abrahamsson Hülphers och frihetstidens musikliv", i *STM* 1937, s. 16–64.
- Norlind, Tobias & Trobäck, Emil 1926: *Kungl. Hovkapellet historia 1526–1926*. Stockholm
- Nyman, Magnus 1994: *Upplysningens spegel*. Stockholm
- Oxenstierna, Johan Gabriel 1881: *Dagboksanteckningar*. Dagbok åren 1769–1771. Utg. av G. Stjernström, Stockholm
- Platen, Magnus von 1991: "Princes and Poets. The Swedish courts and theatrical life in the 1770s", i *Gustavian Opera*. Stockholm, s. 197–222.
- Pravitz, H. 1919: *Kronans Coldinordens historia 1769–1919*. Stockholm
- Proschwitz, Gunnar von 1986: *Gustave III par ses lettres*. Svenska akademiens handlingar från år 1986, åttonde delen, Stockholm
- Proschitz, Gunnar von 1988: *Idées et mots au siècle des lumières*. Göteborg
- Reenstierna, Märta Helena: *Årstadagboken*. Journaler från åren 1793–1839, 4:1–3. Etnologiska källskrifter, utg. genom Sigurd Erixon m.fl., Stockholm 1946–53.
- Reichardt, Friedrich 1774: *Briefe eines aufmerksamen Reisenden die Musik betreffend*. Frankfurt och Leipzig
- Ruth, Gustaf 1995: *Spektakel i Jönköping*. Jönköping
- Sacklén, Johan Fredrik 1823: *Sveriges läkare-historia ifrån Konung Gustaf I: till närvarande tid*. Nyköping
- Sacklén, Johan Fredrik 1833: *Sveriges apotekare-historia ifrån Konung Gustaf I:s till närvarande tid*. Nyköping
- Schyberg, Birgitta 1991: "'Gustaf Wasa' as Music Drama", i *Gustavian Opera*. Stockholm, Stockholm, s. 293–322
- Sjöblad, Christina 1997: *Min vandring dag för dag. Kvinnors dagböcker från 1700-talet*. Stockholm
- Sjöblad, Christina 1998: "From Family Notes to Diary: The Development of a Genre", i *Eighteenth-Century Studies* vol. 31 No 4 Summer 1998, s. 517–522.
- Skuncke, Marie-Christine & Ivarsdotter, Anna 1998: *Svenska operans födelse. Studier i gustaviansk musikdramatik*. Stockholm
- Spelglädje i Lundagård. 250 år med Akademiska kapellet*. Red.: Greger Andersson, Lund 1996
- Sundström, Einar 1919: "Ferdinand Zellbell d.y. och hans opera 'Il giudizio d'Aminta'", i *STM* 1919, s. 58–69.

- Sundström, Einar 1931: "F. A. Uttini och Adolf Fredriks italienska operatrupp", i *STM* 1931, s. 5–44.
- Tegen, Martin 1991: "'Thetis och Pelée'. An opera's successive transformations", i *Gustavian Opera*. Stockholm, s. 237–252
- Ullman, Sven 1983: *Frimuraremusik i Göteborg*. Uppsats för 60 p. i musikvetenskap, Musikvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet, stencil, Göteborg
- Walin, Stig 1941: *Beiträge zur Geschichte der Schwedischen Sinfonik. Studien aus dem Musikleben des 18. und des beginnenden 19. Jahrhunderts*. Diss., Uppsala, Stockholm
- Walin, Stig 1945: *Kungl. Svenska Musikaliska akademien. Förhistoria, första stadgar och instiftande*. En studie i det musikaliska bildningsväsendets historia i Sverige. Uppsala universitets årsskrift 1945:4
- Vretblad, Patrick 1918: *Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet*. Stockholm
- Åstrand, Hans 1991: "'Gustaf Wasa' as Music Drama", i *Gustavian Opera*. Stockholm, s. 281–292

SUMMARY

Apollo Gothenburgensis: Patrick Alströmer and Musical Life in Göteborg at the End of the 18th Century

Patrick Alströmer (1733–1804), businessman and industrialist, lived and worked in Stockholm in his young days and until the age of forty. In Stockholm he took a prominent part in musical activities, being one of the founders of the Royal Swedish Academy of Music (1771) and one of the promoters of the Swedish Opera (1772). In 1773 he left Stockholm to settle in his two native places, Göteborg and the neighbouring town Alingsås. He filled the post of Vice County Governor and was member of the Swedish East India Company. His diary of the years 1774 to 1792 contains, apart from accounts of his daily work routines, notes regarding the musicians whose acquaintance he made during that period, among them Swedish composers such as Zellbell jr, or visitors like Campioli, Lolli, Naumann and Vogler. He also met musicians, some of them resident in Göteborg for shorter or longer period, and several of them belonged to his circle of acquaintances. In spite of belonging to the titled classes he also socialized with local musicians and took part in public and private musical activities.

One of these musicians was Benedictus Schindler. In connection with the present study Anna Lena Holm has been able to attribute for certain at least one composition among anonymous ones in the State Musical Collection to Schindler. Alströmer's contributions to musical activities were severely restricted owing to his professional life, his family responsibilities and illness. Nevertheless, he appears to have been a live wire in local musical life, which appears considerably more active and varied in Alströmer's diary as compared with earlier known sources.

'I fyra år levde jag tillsammans med en annan man.'

Några tankar kring konsten att skriva om enstaka musiker

Av Gunnar Ternhag

I fyra år levde jag tillsammans med en annan man. Vi var så oskiljaktiga att min familj under denna tid räknade in honom i huset. Hans närvaro gav ständiga samtalsämnen vid middagsbordet – inte alltid uppskattat av övriga familjemedlemmar.

Umgänget med den andre mannen var reellt för mig, men inte för min omvärld. Om jag hade varit barn, skulle mina föräldrar betraktat min vän som en låtsaskamrat. Han fanns, men bara för mig. Omgivningen umgicks med honom genom mig.

Jag tänker på min tid med spelmannen *Hjort Anders Olsson* (1865–1952), närmare bestämt på de fyra år som jag ägnade åt en studie av denne man och hans musik (1992). Uppgiften innebar ett nära förhållande mellan oss, dvs. från min sida sett. Jag följde hans livsväg mycket noga, besökte hans platser, träffade hans vänner. Stundvis var jag hans person och vanor så nära att jag faktiskt kände lukten av honom i mina näsborrar. Hans musik klingade hela tiden i mina öron.

Min samvaro med Hjort Anders var som sagt både fiktiv och reell. Jag umgicks med en person som ingen annan kände på samma vis som jag. Ingen delade mina tankar. På så sätt var han en figur i fantasin. Samtidigt fanns han i verkligheten genom sin storhet i svenskt musikliv. I min musikkunniga omgivning var han ett begrepp – därmed kände många ändå till mitt pågående arbete med honom.

Syfte

De intensiva åren med Hjort Anders väckte många tankar som inte upphörde när boken låg klar. En stor del av funderingarna handlade förstås om huvudpersonen. En nästan lika stor del handlade om oss båda: hur jag såg på honom, hur min syn på honom förändrades och hur mitt arbete bidrog till att förändra andras syn på honom. Dessa mina reflektioner bildar grund för följande sidor. Avsikten är att diskutera relationen mellan en författare som skriver om en musicerande individ och individen själv, således om förhållandet mellan författaren och hans objekt.

I allt författarskap, skönlitterärt likaväl som vetenskapligt, har författaren en relation till sitt ämne. Detta är en truism, men utgör trots det en viktig utgångspunkt